หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๓

ภูมิภาคของเมืองในภาคตะวันออก

ภาค หมายถึงอาณาบริเวณพื้นที่ติดต่อเป็นผืนเดียวกันและมีอาณาเขตแน่นอน บางครั้งไม่ใช้พื้นที่เป็นตัวกำหนด แต่ใช้กิจกรรมบนพื้นที่เป็นตัวกำหนด เช่นรายได้เป็นภาคทางเศรษฐกิจ

การใช้พื้นที่เป็นตัวกำหนดภาคสำหรับการวิเคราะห์และวางแผน โดยพิจารณาจากลักษณะของการพึ่งพากันและเหมือนกัน แบ่งได้ ๓ ประเภทคือ [๑]

๑. ภาคลักษณะเหมือนกัน ใช้แนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะอย่างที่เหมือนกัน เช่นเขตภูมิศาสตร์ หรือเขตทรัพยากรประเภทเดียวกัน การแบ่งวิธีนี้ไม่เป็นที่นิยม เพราะขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตัวผู้แบ่ง

๒. ภาคศูนย์รวม ใช้หลักความสัมพันธ์ของสิ่งที่มีอยู่ในภาคเดียวกันซึ่งเห็นได้จากการเคลื่อนไหวของสิ่งต่าง ๆ เช่นประชากร สินค้าและบริการ การสื่อสาร เป็นต้น มีการเคลื่อนไหวสู่ศูนย์กลางอันเป็นแหล่งรวม ทำให้มีความหนาแน่นที่บริเวณศูนย์กลางและความเบาบางรอบนอก ความกว้างขวางของอาณาเขตขึ้นอยู่กับความสำคัญและขนาดของกิจกรรม ศูนย์กลางนี้อาจเกิดขึ้นได้หลายศูนย์ การขยายตัวอาจเกิดได้จากภายในตัวเมืองนั้น หรือจากการติดต่อกับเมืองอื่นก็ได้ เมื่อเมืองหนึ่งขยายตัวเมืองที่อยู่ติดกันจะมีอาณาเขตลดลงโดยปริยาย

๓. ภาควางแผน เป็นการแบ่งเพื่อความสะดวกในการพัฒนาของรัฐบาล สำหรับกำหนดพื้นที่ที่จะให้หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการตามนโยบาย การแบ่งนี้จะต้องสอดคล้องกับภาคศูนย์รวมด้วย

---

[๑] ประพันธ์ เศวตนันท์, เศรษฐศาสตร์ภูมิภาค. (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๒๐) หน้า ๑๒๗ - ๑๓๓

การแบ่งพื้นที่เป็นภาคของประเทศไทย เป็นการกำหนดโดยรัฐบาลเพื่อการวางแผนพัฒนา ภาคประกอบด้วยกลุ่มจังหวัด ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ จัดกลุ่มจังหวัดออกเป็นภาคไม่สอดคล้องกัน จากการศึกษาของ ดร.เกียรติ จิวะกุล พบว่าภาคกลางและภาคตะวันตกมีความขัดแย้งกันมากที่สุด รองลงมาคือภาคเหนือ ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามลำดับ ภาคที่มีความสอดคล้องกันมากที่สุดคือภาคใต้ [๑]

สำหรับภาคตะวันออก การศึกษาของ ดร.เกียรติ พบว่าจังหวัดนครนายกมีความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานที่จัดแบ่ง กล่าวคือกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และสมาคมภูมิศาสตร์จัดให้นครนายกอยู่ในภาคกลางเนื่องจากมีสภาพพื้นที่ต่อเนื่องกับภาคกลาง พืชผลหลักคล้ายภาคกลาง นอกจากนี้จังหวัดสมุทรปราการกระทรวงมหาดไทยและสำนักงานคณะกรรมการสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจัดรวมอยู่ในภาคตะวันออก ในขณะที่หลายหน่วยงานนับรวมอยู่ในภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้นับรวมอยู่ในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร เมื่อมีการวางแผนพัฒนาฉบับที่ ๕ [๒]

แม้ว่าหน่วยงานต่าง ๆ จะมีความไม่สอดคล้องกันในการจัดกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่จะจัดกลุ่มจังหวัดในภาคตะวันออกประกอบด้วย ๗ จังหวัดคือ นครนายก ปราจีนบุรี ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด ภาคตะวันออกมีสภาพทั่วไปดังต่อไปนี้

๑. <u>ที่ตั้งและอาณาเขต</u>

ภาคตะวันออกอยู่ปลายสุดชายแดนด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานครระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๐๐° ๔๑' ถึง ๑๐๒° ๔๕' ตะวันออก และเส้นแวงที่ ๑๑° ๑๓' ถึง ๑๔° ๑๕' เหนือ ทางทิศเหนือมีเทือกเขาดงพญาเย็นกั้นระหว่างภาคตะวันออกกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

---

[๑] ดร.เกียรติ จิวะกุล, <u>รายงานวิจัยภาคตะวันออก</u>. (ไม่ปรากฏที่พิมพ์) หน้า ๗๑ - ๗๒

[๒] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, <u>แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๒๙</u>, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย. ๒๕๒๕) หน้า ๑๗๘

โดยมีช่องทางติดต่อกันได้ทางที่ราบตอนใต้ของจังหวัดนครราชสีมา คือช่องแคบตะโก ทำให้ภาคตะวันออกใช้เป็นเส้นทางติดต่อกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือทางอำเภอกบินทร์บุรี และอำเภอวัฒนานคร และยังติดต่อไปถึงศรีโสภณในสาธารณรัฐกัมพูชาประชาธิปไตยด้วย ทิศตะวันออกของภาคติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย โดยมีเทือกเขาบันทัดกั้นอยู่ มีพื้นที่ราบกว้างติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตยที่เรียกว่าบริเวณฉนวนไทย สามารถเดินทางโดยรถยนต์และรถไฟจากกรุงเทพมหานครถึงปอยเปตที่ชายแดนอำเภออรัญประเทศ และเดินทางต่อไปถึงกรุงพนมเปญได้ ทางทิศใต้ของภาคติดต่อกับชายฝั่งทะเลของอ่าวไทยและทะเลจีน ทำให้สามารถติดต่อกับต่างประเทศ และเป็นปราการทางด้านยุทธศาสตร์ด้วย

ปัจจุบัน ภาคตะวันออกมีพื้นที่ขนาดเล็ก ประมาณร้อยละ ๗.๑ ของประเทศ (๓๖,๓๙๔ ตร.กม.) ใหญ่กว่าภาคกลางซึ่งมีขนาดร้อยละ ๕.๓ ของประเทศ (๒๗,๒๒๔ ตร.กม.) ซึ่งเป็นภาคที่มีพื้นที่ขนาดเล็กที่สุด และมีขนาดใกล้เคียงกับภาคตะวันตกมีขนาดประมาณร้อยละ ๘ ของประเทศ (๔๑,๓๙๖ ตร.กม.) (แผนที่ ที่ ๑) แม้ว่าจะจัดอยู่ในขนาดพื้นที่เล็กแต่ภาคตะวันออกมีลักษณะที่ตั้งเป็นภาคเปิด สามารถติดต่อได้ทั่วถึงทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ อีกทั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจและการปกครอง ทำให้ภาคตะวันออกมีความสำคัญทั้งทางด้านยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจ

๒. <u>สภาพพื้นที่ทางธรรมชาติ</u>

๒.๑. <u>พื้นผิวภูมิประเทศ</u> [๑] โครงสร้างพื้นผิวภูมิประเทศ ประกอบด้วยเทือกเขาที่มีอยู่ทางทิศเหนือ ทิศตะวันออก ทิวเขาที่อยู่ตอนกลางของภาค และที่ราบตอนกลางเป็นแนวจากที่ราบภาคกลางถึงประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย

เทือกเขาทางทิศเหนือคือ เทือกเขาดงพญาเย็น สันกำแพง พนมดงรัก มีความสูงจากทิศตะวันตกทางตอนเหนือของจังหวัดนครนายกค่อยลดลาดต่ำลงมาทางตะวันออก ทางตอนเหนือของจังหวัดปราจีนบุรีในเขตจังหวัดสุรินทร์ โดยมีระดับความสูงทางตอนเหนือของจังหวัดนครนายก ๑,๓๕๑ เมตร จากระดับน้ำทะเลลดต่ำมาเป็น ๙๘๒ เมตร ที่เทือกเขาสันกำแพงและที่เขาพนมดงรัก ๓๓๕ เมตร ตามลำดับ

---

[๑] รายละเอียดในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๕ - ๑๑๔

แผนที่ ๑
ที่ตั้งและขนาด

เทือกเขาทางทิศตะวันออก คือเทือกเขาบันทัดเป็นแนวเดียวกับเทือกเขาคาร์คามอนและเทือกเขาอันนัมในเวียดนาม เริ่มต้นที่เขาสารพัดพิษเขตอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ไปทางตอนเหนือถึงเขาตะแบงใหญ่มีจุดยอดสูงสุดอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดตราด และเป็นจุดเริ่มต้นของเทือกเขาจันทบุรี ซึ่งทอดตัวไปทางตะวันตก แบ่งภาคตะวันออกเป็นตอนบนและตอนล่าง จุดยอดนี้สูงที่สุด ๑,๖๓๐ เมตรจากระดับน้ำทะเลที่เขาสอยดาว แล้วค่อยลดต่ำลงทางตะวันตกระหว่างจังหวัดจันทบุรีกับจังหวัดระยองสูง ๑,๐๒๘ เมตรจากระดับน้ำทะเลในจังหวัดระยองสูง ๖๙๕ เมตร และ ๔๑๙ เมตรจากระดับน้ำทะเลและลดลงเหลือ ๓๖๔ เมตรจากระดับน้ำทะเลที่จังหวัดชลบุรี (อำเภอศรีราชา)

พื้นที่ราบภายในภาคตะวันออกมี ๒ ตอน คือในภาคตะวันออกตอนบนระหว่างเทือกเขาดงพญาเย็นกับเทือกเขาจันทบุรีและเทือกเขาบันทัด เนื้อที่ประมาณ ๒๔,๐๔๔ ตร.กม. หรือร้อยละ ๖๖.๑ ของภาค เป็นพื้นที่ราบกว้างใหญ่ต่อเนื่องกับภาคกลาง ผ่านภาคตะวันออกสู่ที่ราบต่ำเขมรเรียกว่าฉนวนไทย (Thai Corridor) พื้นที่ราบตอนนี้มีความเอียงลาดสูงทางตะวันออก และลดต่ำลงทางตะวันตกโดยมีจุดสูงของความเอียง ๔๔ เมตร จากระดับน้ำทะเลที่อำเภอสระแก้ว ลงไปตามลำน้ำทางตะวันตกระยะทาง ๔๘ กม. พื้นที่สูง ๔ เมตรจากระดับน้ำทะเล เฉลี่ยแล้วทุก ๒ กม.พื้นที่จะต่ำลง ๑ เมตร นับว่ามีความเอียงลาดมาก นับจากจังหวัดปราจีนบุรีไปทางตะวันตกเฉียงใต้ ความเอียงลาดจะน้อยมากเพราะเป็นที่ราบลุ่มใกล้ปากแม่น้ำบางปะกง ความเอียงลาดจะเริ่มลดลงทุกระยะ ๒๘ กม. ต่ำลง ๑ เมตร ส่วนทางด้านอำเภอสระแก้วไปทางตะวันออกพื้นที่จะเอียงลาดไปตามลุ่มน้ำห้วยตะเคียนในอำเภอตาพระยาและลุ่มน้ำห้วยพรหมโหดในอำเภออรัญประเทศ เข้าไปในเขตประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ในระยะทาง ๔ กม.ต่ำลง ๑ เมตร

พื้นที่ราบภายในตอนล่างอยู่ระหว่างเทือกเขาจันทบุรีและเทือกเขาบันทัดเนื้อที่ประมาณ ๑๒,๓๕๐ ตร.กม. หรือร้อยละ ๓๓.๔ ของภาค ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลอนลูกฟูก ความเอียงลาดของพื้นที่เชิงเขาลาดชันประมาณ ๑ : ๕๐๐ ส่วนตามลุ่มน้ำอยู่ระหว่าง ๑ : ๑,๐๐๐ - ๑: ๕,๐๐๐

เทือกเขาสำคัญที่อยู่ในภาคตะวันออกดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมพัดผ่าน ทำให้เป็นแหล่งกำเนิดแม่น้ำที่สำคัญดังนี้คือ

แม่น้ำบางปะกง อยู่ในภาคตะวันออกตอนบน ต้นน้ำเกิดจากสันปันน้ำเทือกเขาบันทัดไหลผ่านจังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา ลงอ่าวไทยระหว่างเขตอำเภอบางปะกงและอำเภอเมืองชลบุรี สาขาสำคัญคือ แควหนุมานและแควพระปรง ซึ่งไหลจากเทือกเขาสันกำแพงทางทิศเหนือของภาคมารวมกับแม่น้ำนครนายกหรือแม่น้ำโยธะกา ซึ่งไหลจากเทือกเขาบันทัด

แม่น้ำระยอง เป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ เกิดจากลำธารเล็กหลายสายไหลจากภูเขาทางเหนืออำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ไหลลงสู่อ่าวไทยที่บ้านท่าประดู่ จังหวัดระยอง

แม่น้ำจันทบุรี เกิดจากเขาสอยดาวเหนืออยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดจันทบุรี ไหลผ่านอำเภอเมืองจันทบุรีลงสู่อ่าวไทยที่อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

แม่น้ำเวฬุ (เวน) ต้นน้ำเกิดจากภูเขาทางตะวันออกเฉียงเหนือของเขาสระบาป ไหลรวมกับลำธารเล็ก ๆ ทางตะวันออกของเขาสระบาป ลงสู่ทะเลที่อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

แม่น้ำตราด เป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ เกิดจากแควคลองใหญ่กับคลองห้วยแร้งไหลมารวมกันที่ตำบลห้วยแร้งลงสู่ทะเล

แม่น้ำระยอง แม่น้ำจันทบุรี แม่น้ำเวฬุ (เวน) และแม่น้ำตราด เป็นแม่น้ำสำคัญของภาคตะวันออกตอนล่าง ส่วนใหญ่เกิดจากสันปันน้ำเทือกเขาจันทบุรีและเทือกเขาบันทัดเป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ ไหลเชี่ยวในฤดูฝนและตื้นเขินในฤดูแล้ง สำหรับแม่น้ำตราดแม้จะมีน้ำไหลตลอดปีแต่มีปริมาณน้อยและน้ำเค็มเข้าถึงในฤดูแล้ง ทั้งนี้เพราะลักษณะพื้นที่ราบมีน้อย แม่น้ำเหล่านี้จึงไม่อำนวยประโยชน์กับการเกษตรกรรมมากนัก

ดร.เกียรติ จิระกุล ได้ศึกษาลักษณะพื้นผิวภูมิประเทศจากการแปลภาพถ่ายดาวเทียม พ.ศ. ๒๕๑๖ แบ่งลักษณะพื้นผิวภูมิประเทศออกเป็น ๓ ลักษณะคือ ที่ราบลุ่มน้ำ ที่ราบลอนลูกฟูก และที่ภูเขา จำนวนพื้นที่ภาคตะวันออกทั้งหมด ๓๖,๓๙๔ ตร.กม. เป็นที่ลอนลูกฟูก ๑๙,๖๗๗ ตร.กม. หรือประมาณร้อยละ ๕๔.๑ ส่วนพื้นที่ภูเขาและพื้นที่ราบลุ่มน้ำมีขนาดเล็กกว่าพื้นที่ภูเขา ๘,๕๐๐ ตร.กม. หรือร้อยละ ๒๓.๓ พื้นที่ราบลุ่มน้ำ ๘,๒๑๗ ตร.กม.

หรือร้อยละ ๒๒.๖ ซึ่งนับว่าพื้นที่ลอนลูกฟูกมีขนาดใหญ่ที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ตอนล่างของภาคร้อยละ ๖๑ ของพื้นที่ภาคตะวันออกตอนล่าง (พื้นที่ภาคตะวันออกตอนล่าง ๑๒,๓๕๐ ตร.กม.) เป็นพื้นที่ลอนลูกฟูก ส่วนภาคตะวันออกตอนบนเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำประมาณร้อยละ ๒๘.๗ ของพื้นที่ภาคตะวันออกตอนบน (ประมาณ ๒๔,๐๔๔ ตร.กม.) นับว่าเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ (แผนที่ที่ ๒)

ตารางที่ ๑. สภาพพื้นผิวภูมิประเทศของภาคตะวันออก

ลักษณะพื้นผิว	รวมทั้งภาค		ตอนบน		ตอนล่าง		สัดส่วนร้อยละ
	เนื้อที่(กม^2)	ร้อยละ	เนื้อที่(กม^2)	ร้อยละ	เนื้อที่(กม^2)	ร้อยละ	ตอนบน : ตอนล่าง
พื้นที่ราบลุ่มน้ำ	๘,๒๑๗	-	๖,๘๙๙	-	๑,๓๑๘	-	-
ร้อยละ	๑๐๐.๐	๒๒.๖	๘๔.๐	๒๘.๗	๑๖.๐	๑๐.๗	๒๙ : ๑๑
พื้นที่ลอนลูกฟูก	๑๙,๖๗๗	-	๑๒,๑๔๕	-	๗,๕๓๒	-	-
ร้อยละ	๑๐๐.๐	๕๔.๑	๖๑.๗	๕๐.๕	๓๘.๓	๖๑.๐	๕๑ : ๖๑
พื้นที่ภูเขา	๘,๕๐๐	-	๕,๐๐๐	-	๓,๕๐๐	-	-
ร้อยละ	๑๐๐.๐	๒๓.๓	๕๘.๘	๒๐.๘	๔๑.๒	๒๘.๓	๒๑ : ๒๘
รวมพื้นที่	๓๖,๓๙๔	-	๒๔,๐๔๔	-	๑๒,๓๕๐	-	-
ร้อยละ	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๖๖.๑	๑๐๐.๐	๓๓.๙	๑๐๐.๐	๑๑๐ : ๑๐๐

ที่มา : ตารางที่ ๕ ของ ดร.เกียรติ จิวะกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๕ และ ๙๖

๒.๒ ภูมิอากาศและปริมาณน้ำธรรมชาติ ลักษณะที่ตั้งและโครงสร้างพื้นผิวภูมิประเทศของภาคตะวันออก ทำให้ภูมิอากาศของภาคตะวันออกตอนบนมีความแตกต่างกับภาคตะวันออกตอนล่างอยู่บ้าง

ในช่วงที่ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่าน ภาคตะวันออกตอนบนจะมีความหนาวเย็นกว่าตอนใต้ ทั้งนี้เพราะลักษณะคล้ายหุบเขาที่ทอดตัวตามแนวยาวจากตะวันออกไปทางตะวันตกระหว่างเทือกเขาดงพญาเย็นกับเทือกเทือกเขาบันทัดและเทือกเขาจันทบุรี อุณหภูมิต่ำสุดปานกลางระหว่างปีในเดือนมกราคมจะมีความแตกต่างลดหลั่นกันจากแนวตะวันออกเฉียงเหนือมาทางตะวันตกเฉียงใต้ที่อำเภอตาพระยาถึงอรัญประเทศ ๑๗° เซลเซียส ถึง ๑๙° เซลเซียส

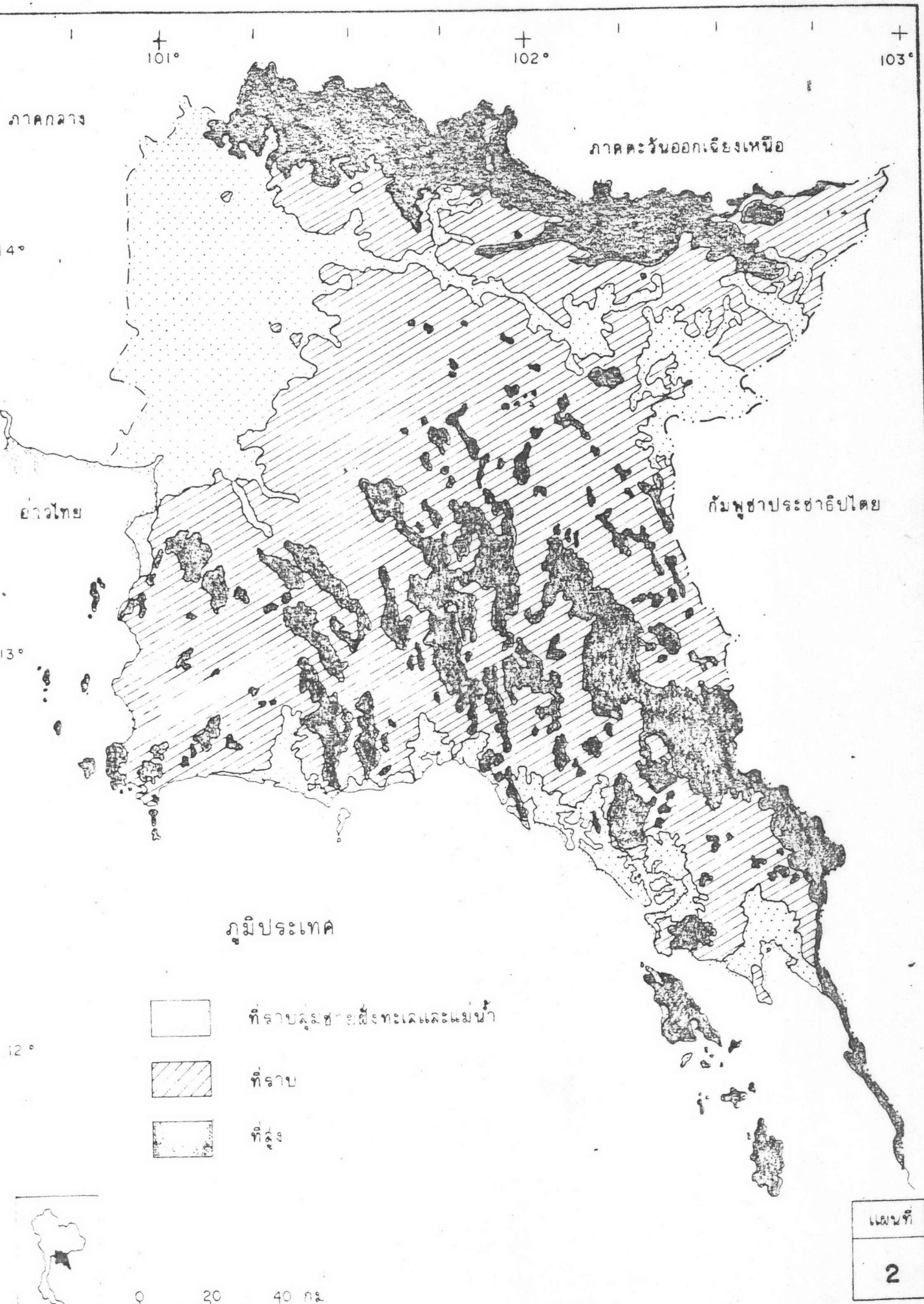
101°
102°
103°
ภาคกลาง
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
14°
ลาวไทย
กัมพูชาประชาธิปไตย
13°
12°
ภูมิประเทศ
ที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลและแม่น้ำ
ที่ราบ
ที่สูง
0 20 40 กม.

แผนที่ 2

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อำเภอสัตหีบ ๒๑° เซลเซียส อำเภอเมืองระยอง ๒๐° เซลเซียส ส่วนอุณหภูมิสูงสุดปานกลางในเดือนเดียวกัน โดยทั่วไปอุณหภูมิส่วนใหญ่ของภาคประมาณ ๓๓° เซลเซียส ที่บริเวณอำเภอเมืองชลบุรี อำเภอศรีราชา และจังหวัดตราด กับส่วนล่างของจังหวัดจันทบุรีมีอุณหภูมิลดลงเล็กน้อยคือ ๓๑° เซลเซียส แสดงว่าในฤดูหนาวความแตกต่างของอุณหภูมิระหว่างกลางวันและกลางคืนมีไม่มากนัก

ในช่วงที่สมมรสุมฤดูร้อนพัดผ่าน อุณหภูมิสูงสุดปานกลางระหว่างปีของภาคตะวันออกส่วนใหญ่ ๓๕° เซลเซียส ยกเว้นพื้นที่ชายฝั่งทะเลบริเวณอำเภอแกลงในจังหวัดระยองไปถึงจังหวัดตราด อุณหภูมิสูงสุดจะต่ำลงอีกประมาณ ๒° เซลเซียส ในช่วงเวลาเดียวกันอุณหภูมิต่ำสุดปานกลางมีความลดหลั่นจากด้านตะวันตกไปทางตะวันออกคือ บริเวณสามเหลี่ยมบางละมุง - สัตหีบ - ระยอง อุณหภูมิประมาณ ๒๗° เซลเซียส และลดลงเหลือ ๒๕° เซลเซียส ในส่วนกลางของตอนบนที่บริเวณจังหวัดจันทบุรีและตราด อุณหภูมิต่ำสุดประมาณ ๒๓° เซลเซียส พิสัยรายวันของภาคตะวันออกทั้งหมดมีค่าใกล้เคียงกันประมาณ ๑๐° เซลเซียส แสดงว่าความแตกต่างของอุณหภูมิระหว่างกลางวันกับกลางคืนของช่วงฤดูร้อนค่อนข้างคงที่ทั่วทั้งภาค

สำหรับปริมาณน้ำฝนปานกลางประจำปีบริเวณตะวันตกของภาคแถบชายทะเลในอ่าวไทยตอนใน ตั้งแต่อำเภอศรีราชาขึ้นไปจนถึงอำเภอเมืองชลบุรีและบริเวณปากแม่น้ำบางปะกงจังหวัดฉะเชิงเทรามีปริมาณฝนตกน้อยที่สุดคือระหว่าง ๑,๐๐๐ - ๑,๒๕๐ มม.ต่อปี ถัดมาทางตะวันออกตั้งแต่อำเภอเมืองระยองเลยขึ้นไปทางเหนือ ในเขตจังหวัดชลบุรีและตะวันตกของฉะเชิงเทรามีปริมาณฝนมากกว่าระหว่าง ๑,๒๕๐ - ๑,๕๐๐ มม.ต่อปี ต่อจากพื้นที่นี้ออกไปตั้งแต่บริเวณเชื่อมต่อระหว่างอำเภอเมืองระยองกับอำเภอแกลงในจังหวัดระยองขึ้นไปทางเหนือคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดนครนายกจังหวัดปราจีนบุรีและอำเภอโป่งน้ำร้อน มีปริมาณฝนประจำปีเฉลี่ยเพิ่มขึ้นระหว่าง ๑,๕๐๐ - ๒,๐๐๐ มม.ต่อปี ส่วนทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ปริมาณฝนระหว่าง ๒,๐๐๐ - ๓,๐๐๐ มม.ต่อปี ตั้งแต่อำเภอแกลงไปทางเหนือของจังหวัดจันทบุรีและตราด ตั้งแต่อำเภอท่าใหม่ อำเภอเมืองจันทบุรี อำเภอแหลมสิงห์ อำเภอขลุง และอำเภอเมืองตราด ปริมาณฝนยิ่งเพิ่มมากขึ้นคือมากกว่า ๓,๐๐๐ มม.ต่อปี โดยเฉพาะที่ราบแคบ ๆ เชิงเขาบันทัดปลายสุดทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ในอำเภอคลองใหญ่จังหวัดตราด มีปริมาณฝนปานกลาง ๕,๐๓๗ มม.ต่อปี ซึ่งมากเป็นที่สองรองจากจังหวัดระนอง

ปริมาณฝนตกในภาคตะวันออกตอนบนมีปริมาณน้อยกว่าภาคตะวันออกตอนล่าง ทั้งนี้เพราะลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ปะทะภูเขามีกำลังไม่มากพอ ภาคตะวันออกตอนบนมีภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อนเช่นเดียวกับภาคอื่น ๆ ของประเทศ ส่วนภาคตะวันออกตอนล่างมีภูมิอากาศแบบฝนเมืองร้อนหรือมรสุมเมืองร้อนเช่นเดียวกับภาคใต้ อย่างไรก็ดีปริมาณฝนตามลำพังลมมรสุมแล้วไม่เพียงพอแก่การกสิกรรมและไม่ตกแผ่เป็นบริเวณกว้างส่วนมากจะตกเฉพาะบริเวณภูเขาต้นลม ปริมาณฝนที่เพียงพอแก่การกสิกรรมนั้นเกิดจากดีเปรสชั่นปีละประมาณ ๓-๔ ลูก

แม้ว่าปริมาณฝนในภาคตะวันออกตอนล่างจะมากกว่าภาคตะวันออกตอนบน แต่ลักษณะพื้นผิวที่เป็นลอนลูกฟูกทำให้มีพื้นที่รับการระบายน้ำได้น้อยกว่าภาคตะวันออกตอนบน ซึ่งลักษณะพื้นผิวเป็นที่ราบ อัตราการไหลของน้ำปานกลางประจำปีที่แม่น้ำจันทบุรีบริเวณปากน้ำแหลมสิงห์มีอัตราการไหลของน้ำ ๓๐ ลบ.ม. ต่อวินาที ในขณะที่แม่น้ำปราจีนบุรีบริเวณอำเภอกบินทร์บุรีมีอัตราการไหลของน้ำ ๑๑๐ ลบ.ม.ต่อวินาที และแม่น้ำนครนายกมีปริมาณ ๒๐ ลบ.ม.ต่อวินาที เมื่อรวมกันที่ปากน้ำบางปะกงก่อนไหลลงสู่อ่าวไทยคาดว่าไม่ต่ำกว่า ๑๓๐ ลบ.ม.ต่อวินาที ทิศทางการไหลของน้ำเป็นไปตามสภาพพื้นผิวภูมิประเทศคือ ลงทะเลสาบเขมรทางด้านตะวันออกของภาคและไหลลงอ่าวไทยตอนในด้านตะวันตกกับอ่าวไทยตอนนอกด้านใต้ โดยไหลลงรวมกับแม่น้ำบางปะกงด้านอ่าวไทยตอนใน และไหลลงสู่ทะเลโดยตรงด้านอ่าวไทยตอนนอก

๑. บริเวณลุ่มแม่น้ำบางปะกง เป็นบริเวณที่มีขนาดใหญ่ที่สุด มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มต่อเนื่องกับที่ราบลุ่มปากแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นบริเวณที่มีระบบการชลประทานอย่างดีได้รับน้ำจากภาคเหนือซึ่งผ่านที่ราบลุ่มภาคกลางมาตามคลองชลประทาน

๒. บริเวณตอนใต้ไหลลงทางแม่น้ำชายฝั่งทะเลแบ่งเป็นด้านตะวันตกบริเวณศรีราชา บางละมุง และนาจอมเทียน เป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับอ่าวไทยมีแม่น้ำเล็ก ๆ สายสั้น ๆ กับบริเวณด้านตะวันออกบริเวณแม่น้ำระยอง แม่น้ำประแส แม่น้ำจันทบุรี และแม่น้ำตราด เป็นบริเวณที่มีน้ำไหลลงสู่อ่าวไทยตอนนอก

๓. บริเวณตาพระยา-อรัญประเทศ โป่งน้ำร้อน อยู่ติดชายแดนจากตาพระยาถึงโป่งน้ำร้อน ทิศทางการไหลลงสู่ทะเลสาบเขมรในประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย

๔. บริเวณตอนเหนือของภาค ไหลลงทางแม่น้ำมูลและแม่น้ำชีลงสู่แม่น้ำโขง (แผนที่ ๓ และแผนที่ ๓.๑)

๒.๓ ธรณีวิทยาและแร่ธาตุ ทางตอนเหนือของภาครองรับด้วยหินตะกอนยุคมีโอโซอิค (Mesozoic) ตั้งแต่เทือกเขาดงพญาเย็น เทือกเขาสันกำแพง และบางส่วนของทิวเขาพนมดงรัก หินชนิดนี้ประกอบด้วยหินทราย หินกรวดมน และหินเชลล์ แทรกตัวอยู่กับหินภูเขาไฟ (ไรโอไลท์และแอกโกลโมเรท) ซึ่งโผล่ให้เห็นแถบนครนายกที่น้ำตกนางรองจนถึงเขาใหญ่เป็นหินโค้งงอขึ้นขนาดไปกับทิวเขาสันกำแพง ทางด้านเหนือเอียงเล็กน้อยตลอดไปในที่ราบสูงโคราชด้านใต้ และแผ่ขยายรองรับอยู่ภายใต้บริเวณพื้นที่ราบและลอนลูกฟูกของสองฝั่งแม่น้ำปราจีนบุรี

บริเวณตั้งแต่จังหวัดชลบุรีตลอดถึงเขตแดนเขมรลงมาทางใต้บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกทั้งหมด รองรับด้วยหินมหายุคพาลีโอโซอิค (Paleozoic) หรือหินที่มีอายุมากกว่านั้น ลักษณะทางธรณีวิทยามีความต่อเนื่องมาจากขอบด้านตะวันตกของที่ราบสูงโคราช มีการเรียงตัวตามแนวตะวันออกเฉียงใต้เกือบจะเป็นแนวเหนือใต้ เห็นได้จากแนวเขาทั่วไปในบริเวณนี้ตั้งแต่ด้านตะวันออกของเขาสระบาปจนถึงเขตแดนประเทศ

บริเวณด้านตะวันตกของจังหวัดปราจีนบุรีมาทางจังหวัดชลบุรี และตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดระยองซึ่งเป็นภูเขา มีเขาสอยดาว เขาสระบาป เขาครก และเขางวงช้าง เป็นบริเวณที่มีหินแกรนิตซึ่งเป็นจำพวกหินอัคนีโผล่ให้เห็นเป็นพื้นที่กว้างขวาง มีหินบะซอลท์แทรกตัวในปลายสมัยมหายุคเทอร์เทียรี่โผล่ให้เห็นที่บริเวณอำเภอท่าใหม่ อำเภอเมืองจันทบุรี และแถบตะวันออกของเขาสระบาป หินนี้โผล่ให้เห็นเป็นหย่อม ๆ กระจายเป็นพื้นที่กว้างขวาง คลุมถึงกิ่งอำเภอบ่อไร่จังหวัดตราด

แร่ธาตุสำคัญที่เกิดขึ้นในบริเวณธรณีวิทยาดังกล่าวที่สำคัญได้แก่

๑. แร่ธาตุจำพวกโลหะ ที่สำคัญคือ ดีบุก พลวง ทองคำ เหล็ก เป็นประเภทที่เกิดกับหินลูกรัง (Laterite) แทรกขนาบอยู่กับชั้นหินหนาประมาณ ๕ - ๑๐ เมตร พบมากที่บริเวณอำเภอแปลงยาว อำเภอหนองบอน จังหวัดฉะเชิงเทรา กับอีกบริเวณหนึ่งเป็นเหล็กที่เกิดในพื้นที่ราบ พบทางตะวันตกของจังหวัดปราจีนบุรี และแหล่งแร่บริเวณเนินเขา

ภูมิอากาศประจำถิ่น

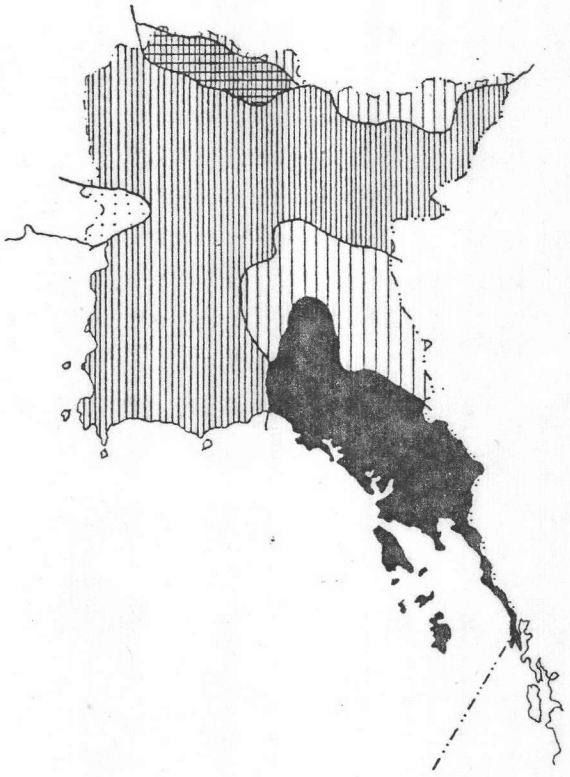

มรสุมร้อนที่มีฤดูฝนและฤดูแล้ง
(ความชื้น 5.5 – 6.5 เดือน)

ฝนน้อย

มรสุมร้อนที่มีฤดูฝนยาว
(ความชื้น 6.5 – 8.0 เดือน)

เป็นภูเขา อากาศเย็นและแห้งแ

ฝนพอประมาณ

ฝนหนัก

แบบศูนย์สูตร
(ความชื้น 8.0 – 11.0 เดือน)

ฝนตกหนักระหว่างมรสุมตะวัน
ออกเฉียงเหนือพัดผ่าน

ภูมิอากาศที่สถานีตรวจวัด
พ.ศ. 2494 – 2513

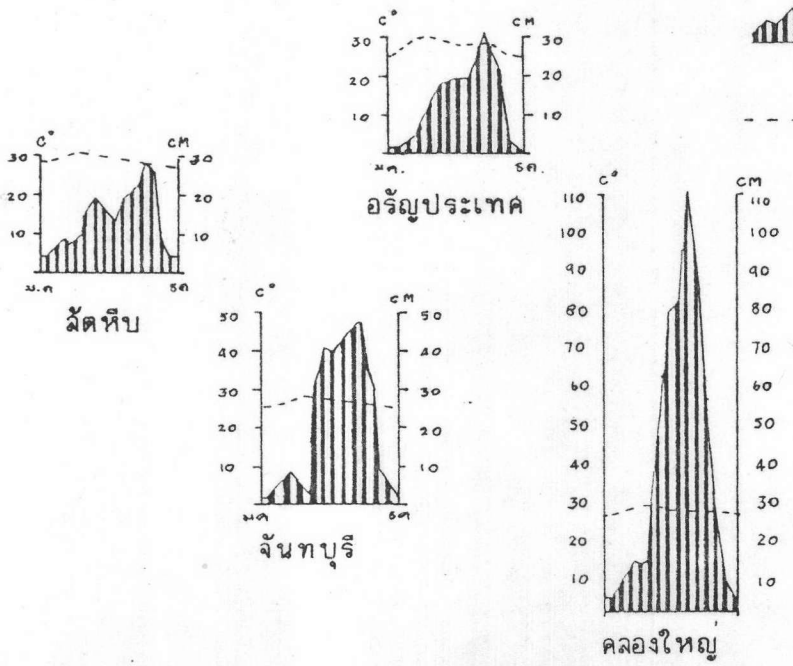

ปริมาณฝนปานกลางรายเดือน

อุณหภูมิปานกลางรายเดือน

แผนที่
3

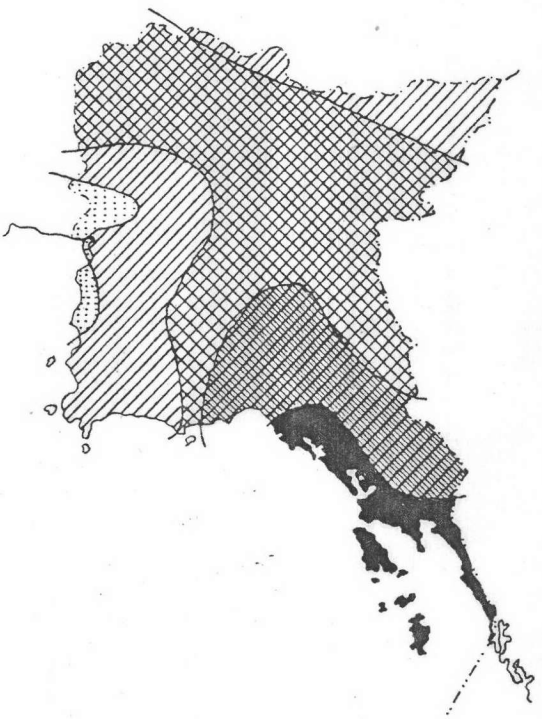

ปริมาณฝนเป็นมิลลิเมตร

500 - 1000

1001 - 1250

1251 - 1500

1501 - 2000

2001 - 3000

3001 - 5000

ปริมาณฝนปานกลางประจำปี

พ.ศ. 2494 - 2513

พื้นที่รับการระบายน้ำ

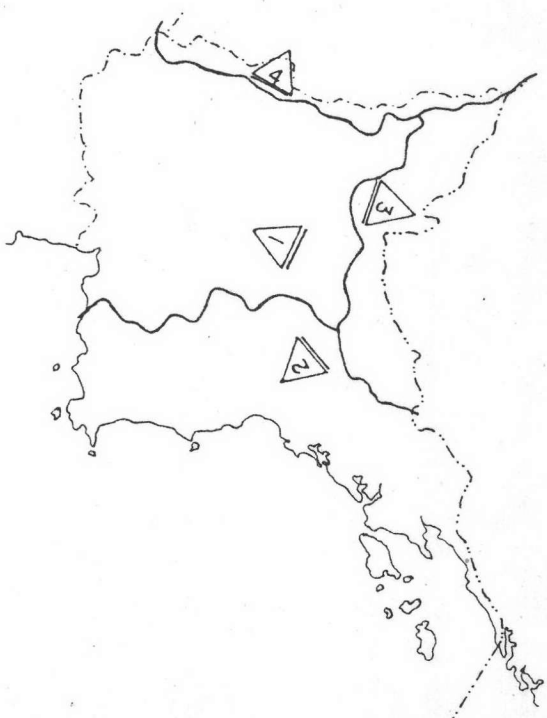

ทิศทางการไหลของน้ำ

ลงสู่อ่าวไทย

1. ทางแม่น้ำเจ้าพระยา, แม่น้ำแม่กลอง, แม่น้ำบางปะกง
2. ทางแม่น้ำชายฝั่ง

ลงสู่ทะเลจีนใต้

3. ทางแม่น้ำโขง
4. ทางแม่น้ำมูลและแม่น้ำชีซึ่งไหลลงสู่แม่น้ำโขง

แผนที่ 3.1

เตี้ย นอกจากนี้ยังพบที่เขาชีโอนตำบลนาจอมเทียน อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี และกระจายอยู่ทั่วไปที่ชลบุรีในเขตอำเภอบางละมุง อำเภอศรีราชา อำเภอบ้านบึง อำเภอพนัสนิคม

ดีบุก มักเกิดขึ้นโดยมีความสัมพันธ์กับหินแกรนิต พบที่จังหวัดจันทบุรี จังหวัดชลบุรี และจังหวัดระยอง แต่มีปริมาณน้อย

พลวง ใช้ทำโลหะผสมพบที่จังหวัดจันทบุรีและอำเภอพนัสนิคม

ทองคำ มีลักษณะเป็นสายแร่ พบที่บ้านหนองสังข์ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

นอกจากแร่ธาตุดังกล่าว ยังพบมังกานีสที่เกาะครามและเกาะล้าน โมลิบดินั่มที่บ้านน้ำขุ่น อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี นิเกิลและโครเมี่ยมที่บ้านระกำ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี บ้านหนองหว้าเอน อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี เป็นต้น

๒. แร่ธาตุจำพวกอโลหะ มีกระจายอยู่ทั่วไปเช่น ฟลูออไรท์ ที่จังหวัดชลบุรี แร่แบไรท์ที่จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดจันทบุรี หินควอท์ที่จังหวัดจันทบุรี จังหวัดนครนายก และแกรไฟท์ที่จังหวัดจันทบุรี โคโลไมท์ที่เกาะสีชังเป็นต้น นอกจากนี้มีดินขาวที่อำเภอแกลง จังหวัดระยอง จังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดชลบุรี ทรายแก้วที่อำเภอแกลงและเขตต่อเนื่องตามชายฝั่งทะเล จากอำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี อำเภอแหลมงอบ อำเภอเมืองตราด จนถึงตอนบนของอำเภอคลองใหญ่

๓. แร่รัตนชาติ ส่วนใหญ่พบพวกโครันดัมแหล่งที่พบมีความสัมพันธ์กับหินมะซอลท์ แร่รัตนชาติที่พบในภาคตะวันออกเป็นจำพวกพลอยและทับทิมที่จังหวัดจันทบุรีและตราด ในบริเวณที่พบพลอยยังพบเพทาย โกเมนและบุษราคัม ตั้งแต่บริเวณจังหวัดจันทบุรีจนถึงจังหวัดตราดอีกด้วย

๔. แร่เชื้อเพลิง ที่ทำการสำรวจและค้นพบคือปิโตรเลียมและก๊าซธรรมชาติ แม้ว่าแหล่งที่ค้นพบคืออ่าวไทย แต่การผลิตและส่งออกอยู่ในภาคตะวันออก

ปิโตเลียมนั้นกำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการเจาะสุ่มและสำรวจพบน้ำมันในประมาณมากพอที่จะทำการผลิตได้ แต่ยังไม่สามารถพบปริมาณที่มากพอที่จะคาดคะเนได้ว่าจะผลิตเพื่อการค้าได้เพียงใด

ส่วนก๊าซธรรมชาติ เกิดร่วมกับน้ำมันปิโตรเลียมแต่อยู่ในที่ลึกและมีความกดดันสูง พบในอ่าวไทยบริเวณนอกชายฝั่งนครศรีธรรมราช มีปริมาณสำรองเกินกว่า ๑ ล้าน ลบ.ฟุต

1 17362258

สามารถนำมาผลิตใช้ได้ประมาณ ๒๐ ปี และนอกชายฝั่งสงขลาอีกบริเวณหนึ่ง แนววางท่อก๊าซขึ้นบกที่สัตหีบระยะทาง ๔๐๐ กม. แล้ววางท่อบนบกจากสัตหีบไปโรงจักรพระนครใต้ ระยะทาง ๑๖๕ กม. รวมเป็นระยะทางทั้งสิ้น ๕๖๕ กม. ส่งก๊าซได้วันละ ๑๕๐ ล้าน ลบ.ฟุต โดยแยกก๊าซเหลวไปท่อหนึ่ง ก๊าซแห้งและชื้นอีกท่อหนึ่ง

๕. แหล่งน้ำบาดาล แหล่งน้ำบาดาลในภาคตะวันออกหาได้ค่อนข้างยากในเขตที่รองรับด้วยหินแกรนิตจากจังหวัดชลบุรี - ระยอง - จันทบุรี มีการพยายามเจาะหาน้ำบาดาลหลายครั้งแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะโดยปกติของหินแกรนิตจะไม่มีน้ำบาดาล นอกจากเจาะผ่านรอยผุหรือรอยร้าว ซึ่งจะได้น้ำเฉลี่ยไม่เกิน ๑๐ แกลลอนต่อนาที เช่นที่จังหวัดชลบุรี - ระยอง - พัทยา ส่วนบริเวณที่เป็นหุบเขาแกรนิตอันเป็นที่ตั้งตัวจังหวัดระยองหรืออู่ตะเภาอาจหาน้ำได้ประมาณ ๕๐ - ๑๐๐ แกลลอนต่อนาที

ในเขตหินแปรเช่นอำเภอศรีราชา อำเภอพนมสารคาม อำเภอศรีมหาโพธิ์ ลงมาทางตอนใต้ของอำเภอกบินทร์บุรี อำเภอสระแก้ว และอำเภอวัฒนานคร มีน้ำบาดาลไม่มากนักมีบางบ่อที่มีน้ำเกิน ๓๐ แกลลอนต่อนาที

ในเขตหินปูนทางตอนใต้ของอำเภออรัญประเทศ มีน้ำมากประมาณ ๕๐ - ๑๐๐ แกลลอนต่อนาที ส่วนทางตอนเหนือและตะวันออกสุดของภาคนับจากทางตอนเหนือของเส้นทางปราจีนบุรี - อรัญประเทศ ตอนหนึ่ง กับบริเวณจังหวัดตราดอีกตอนหนึ่ง เป็นหินที่เกิดจากการแผ่ขยายลงมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สภาพน้ำบาดาลจึงคล้ายคลึงกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปริมาณน้ำเฉลี่ย ๓๐ - ๕๐ แกลลอนต่อนาที

บริเวณลุ่มน้ำบางปะกงและสาขาจากจังหวัดปราจีนบุรีถึงจังหวัดนครนายกและจังหวัดฉะเชิงเทรามีแหล่งน้ำบาดาลอยู่มาก ปริมาณน้ำเฉลี่ยระหว่าง ๒๐๐ - ๕๐๐ แกลลอนต่อนาที แต่ตอนบนใกล้ผิวดินจะมีน้ำเค็มเช่นเดียวกับภาคกลาง

บริเวณชายฝั่งทะเลจากบางปะกงถึงตราด มีแหล่งน้ำเพียงเล็กน้อยเพราะมีกรวดทรายวางทับหินแข็งอยู่ในระยะตื้น ประกอบกับน้ำเค็มเข้าถึงที่บริเวณบางแสน ศรีราชา และพัทยา มีน้ำเฉลี่ยประมาณ ๘ - ๑๐ แกลลอนต่อนาที ที่ระดับน้ำลึกประมาณ ๒๕ - ๓๐ ฟุต ลึกกว่านี้เป็นน้ำเค็ม (แผนที่ ๔)

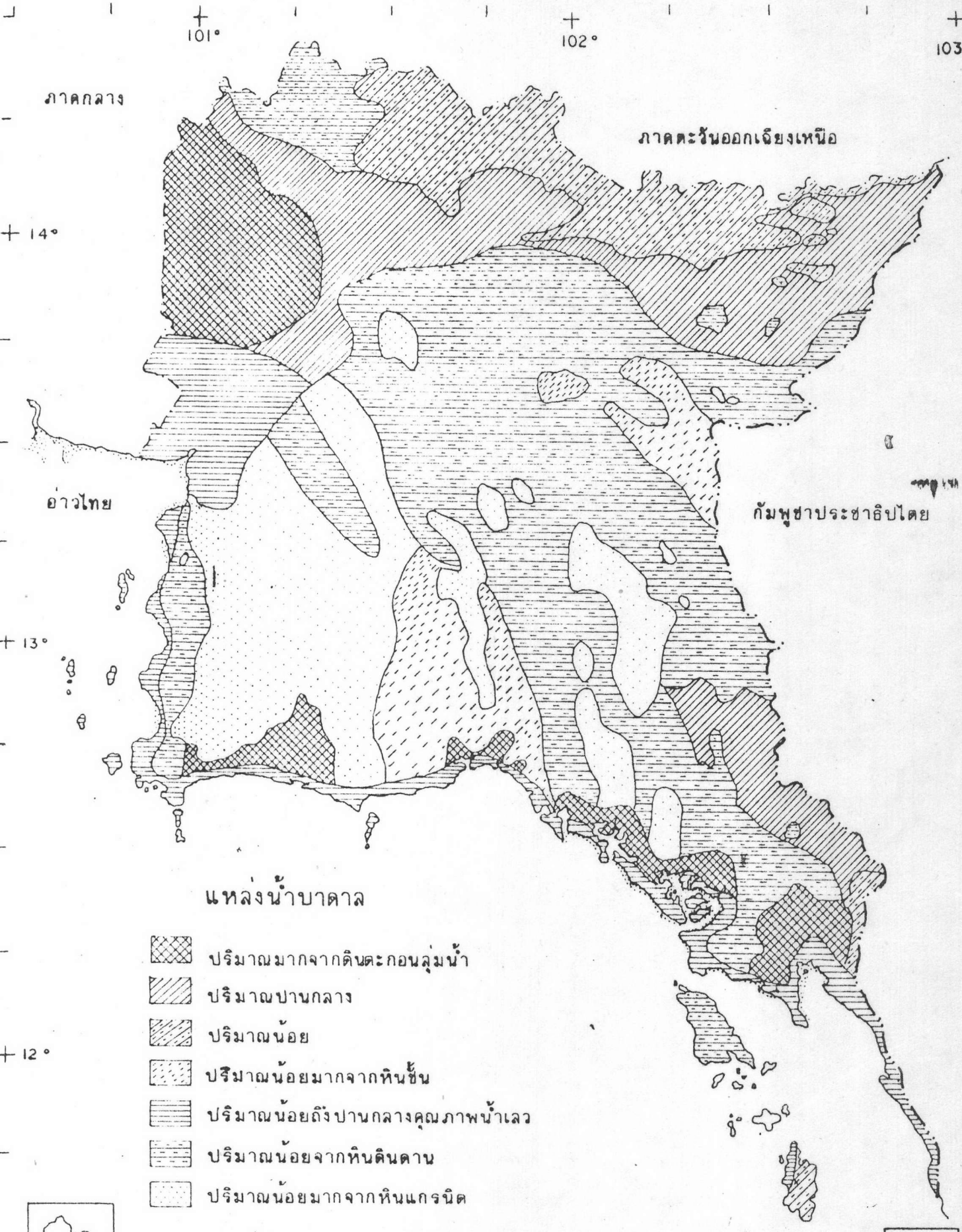
101°
102°
103
ภาคกลาง
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
14°
อ่าวไทย
กัมพูชาประชาธิปไตย
13°
12°
แหล่งน้ำบาดาล
ปริมาณมากจากดินตะกอนลุ่มน้ำ
ปริมาณปานกลาง
ปริมาณน้อย
ปริมาณน้อยมากจากหินชั้น
ปริมาณน้อยถึงปานกลางคุณภาพน้ำเลว
ปริมาณน้อยจากหินดินดาน
ปริมาณน้อยมากจากหินแกรนิต
0 20 40 กม.

แผนที่ 4

๒.๔ <u>ลักษณะดิน</u> พื้นที่ของภาคตะวันออกประมาณร้อยละ ๘๐ ประกอบด้วยดินที่เกิดจากการผุพังสลายตัวของหิน ซึ่งไม่ถูกน้ำพัดพาไปไหลนัก เป็นดินที่มีการระบายน้ำดี มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำเป็นที่ดอนและที่สูง ๆ ต่ำ ๆ ส่วนอีกร้อยละ ๓๐ เป็นดินตะกอนที่น้ำพัดพามาทับถมอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำและชายฝั่งทะเล เป็นดินระบายน้ำเลว มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงสูง

ดินประเภทแรกประกอบด้วยดิน Gray Podzolic และ Red - Yellow Podzolic ปริมาณอย่างละครึ่งต่อครึ่ง โดยที่ดิน Gray Podzolic มีลักษณะเป็นดินเก่าที่เกิดจากอิทธิพลของน้ำจืดพัดพามาทับถม ร่วนและระบายน้ำดีถึงดีมาก มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำเป็นด่างน้อย ดินชนิดนี้รวมเป็นแผ่นกว้างอยู่ในพื้นที่ด้านตะวันตกเฉียงใต้ของภาคเป็นส่วนใหญ่ แล้วทอดตัวเป็นแนวขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งแต่บริเวณพื้นที่สามเหลี่ยมชลบุรี - แกลง - สัตหีบ ต่อเนื่องขึ้นไปทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ในเขตพื้นที่แถบตะวันออกของจังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดปราจีนบุรี ในเขตอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทราเข้าไปในเขตพื้นที่อำเภอสระแก้ว อำเภอวัฒนานคร จนถึงเขตแดนบริเวณอำเภออรัญประเทศและอำเภอตาพระยาในจังหวัดปราจีนบุรี แผ่ต่อเนื่องไปทางตะวันออกทางตอนเหนือของจังหวัดจันทบุรี ที่อำเภอมะขามและอำเภอท่าใหม่ ส่วนดิน Red - Yellow Podzolic อยู่ในแนวต่อเนื่องกับส่วนที่กล่าว แต่ขึ้นไปบนที่ดินจนถึงสูงชันจะมี ๒ ลักษณะคือ ชนิดที่เกิดจากการสลายตัวอยู่กับที่ของหิน มีคุณสมบัติเป็นกรด กับดินที่เกิดในที่สูงชันเกิดจากการสลายตัวของหินพวก Intermediate หรือ Acid Rocks

ชนิดที่เกิดจากการสลายตัวอยู่กับที่ของหิน ประกอบด้วยดินเหนียวและดินร่วน มีการระบายน้ำดี ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ รวมตัวกันอยู่ในบริเวณตอนกลางไปจนถึงเขตแดนด้านตะวันออกและตะวันตกเฉียงใต้ของภาค ในเขตพื้นที่อำเภอวัฒนานครและอำเภอสระแก้วตอนใต้ ด้านตะวันออกของอำเภอสนามชัยเขตจังหวัดฉะเชิงเทราต่อเนื่องกับพื้นที่ชายแดนด้านเหนือของอำเภอท่าใหม่และตอนเหนือของอำเภอมะขามถึงจังหวัดจันทบุรี ชายเขตอำเภอพนัสนิคมด้านตะวันออกเฉียงใต้ต่อเนื่องกับชายเขตอำเภอแกลงตอนบนในจังหวัดระยองกับพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอเมืองตราด อำเภอแหลมงอบ อำเภอเขาสมิง และกิ่งอำเภอบ่อไร่

ส่วนอีกชนิดหนึ่งเป็นดิน Red - Yellow Podzolic ที่เกิดในที่สูงชัน เกิดจากการสลายตัวของหินพวก Intermediate หรือ Acid Rocks มีเนื้อดินตื้น ส่วนใหญ่พบตามเทือกเขาทั้งบนผืนแผ่นดินและเกาะแก่งในทะเล ได้แก่บริเวณเทือกเขาดงพญาเย็น - สันกำแพง - พนมดงรัก ตอนบนสุดของภาคกับบริเวณเทือกเขาจันทบุรี เทือกเขาบันทัด รวมทั้งเกาะใหญ่น้อยต่าง ๆ ทางตอนล่างของภาค ระหว่างดิน Red - Yellow Podzolic ทั้งสองลักษณะพบดิน Red - Brown แทรกตัวอยู่เป็นจุด ๆ ส่วนใหญ่เป็นพวกหินปูนอย่างหยาบผสมอยู่ เกิดในที่สูงชันบริเวณต่อเนื่องของอำเภอสระแก้ว - วัฒนานคร - โป่งน้ำร้อน และระหว่างอำเภอท่าใหม่ - สนามชัย โดยเฉพาะในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อนจะมีดินอีกชนิดหนึ่งแผ่เป็นบริเวณกว้าง เป็นดินเกิดจากการสลายตัวอยู่กับที่ของหินที่มีคุณสมบัติเป็นด่าง ส่วนใหญ่เป็นหินปูนที่มีลักษณะพื้นที่สูง ๆ ต่ำ ๆ เป็นลูกคลื่นเป็นดินร่วนและดินเหนียวที่มีการระบายน้ำค่อนข้างดีถึงดี ความอุดมสมบูรณ์สูง มีอนุมูลด่างปานกลางถึงสูง

ดินตะกอนที่น้ำพัดพามาทับถมอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำและชายฝั่งทะเลที่เรียกว่าดิน Alluvial มีประมาณร้อยละ ๓๐ ของพื้นที่ภาพ เป็นดินที่มีการระบายน้ำเลวมี ๔ จำพวกคือ ดินที่เป็นกรดจัด, ดินที่เกิดจากอิทธิพลของน้ำทะเล, ดินเค็มที่เกิดจากอิทธิพลของน้ำทะเลพัดพามา, และดินที่เกิดจากอิทธิพลของน้ำจืดพัดพามาทับถม

ดินที่เป็นกรดจัด เป็นดินมีกรดกำมะถันสูงเกิดจากอิทธิพลของน้ำกร่อยสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มการระบายน้ำเลว ความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงสูง ดินนี้อยู่ในตอนบนของภาคด้านตะวันตกเขตพื้นที่อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก อำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอเมืองจังหวัดฉะเชิงเทรา กับบริเวณพื้นที่ต่อเนื่องเข้าไปยังบริเวณตอนเหนือของอำเภอบ้านโพธิ์ - บางปะกง พื้นที่อำเภอบางคล้าด้านตะวันตกในจังหวัดฉะเชิงเทรา และบริเวณชายแดนด้านตะวันตกของอำเภอบ้านสร้างต่อเนื่องกับอำเภอเมืองปราจีนบุรี

ดินที่เกิดจากอิทธิพลของน้ำทะเลพัดพามาทับถม มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่ม การระบายน้ำเลว ความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงสูง เป็นบริเวณต่อเนื่องกับพวกแรกลงมาทางใต้ ลุ่มน้ำบางปะกงตอนล่าง ได้แก่พื้นที่ในเขตอำเภอบางคล้าด้านตะวันออกต่อเนื่องเข้าไปในเขตอำเภอ

พนมสารคาม ต่อเนื่องลงมาทางใต้ในเขตอำเภอบ้านโพธิ์ด้านตะวันออกและตอนกลางของอำเภอบางปะกง ส่วนจังหวัดฉะเชิงเทารวมทั้งพื้นที่เชื่อมต่อในบริเวณตอนบนของอำเภอพานทองและพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี มีขนาดเล็กกว่าพวกแรกเล็กน้อย

ดินเค็มที่เกิดจากอิทธิพลของน้ำทะเลพัดพามาทับถม มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม การระบายน้ำเลว พื้นที่ส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงสูง อยู่ติดทะเลด้านตะวันออกจากปากแม่น้ำประแสอำเภอแกลง จังหวัดระยอง ชายฝั่งทะเลอำเภอท่าใหม่ พื้นที่ด้านใต้ของอำเภอเมืองจันทบุรีต่อเนื่องลงมาจนถึงชายฝั่งทะเลในเขตอำเภอแหลมสิงห์ บริเวณด้านใต้ของอำเภอขลุงรวมชายฝั่งทะเลอำเภอเมืองตราดทั้งหมด และบางส่วนเล็กน้อยอยู่ในชายฝั่งทะเลปากแม่น้ำบางปะกง ขนาดพื้นที่ของดินจำพวกนี้รวมกันประมาณครึ่งหนึ่งของพื้นที่ดินจำพวกที่สองที่กล่าวมาแล้ว

ดินที่เกิดจากอิทธิพลของน้ำจืดพัดพามาทับถม ลักษณะของพื้นที่จะราบเรียบหรือสูง ๆ ต่ำ ๆ เป็นคลื่นเล็กน้อย เป็นดินเหนียวที่ระบายน้ำเลว มีความสมบูรณ์ปานกลางถึงสูง ลักษณะดินดังกล่าวพบเพียง ๒ บริเวณที่เป็นลุ่มแม่น้ำคือ บริเวณสองฝั่งแม่น้ำปราจีนบุรี ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอกบินทร์บุรี อำเภอศรีมหาโพธิ์ อำเภอประจันตคาม อำเภอบ้านสร้าง และอำเภอเมืองปราจีนบุรี กับบริเวณสองฝั่งแม่น้ำระยองในเขตเมืองระยองตอนบนต่อเนื่องขึ้นไปในเขตอำเภอบ้านค่าย - ระยอง ดินในจำพวกนี้มีขนาด ๑ ใน ๔ ของบริเวณดินในลุ่มน้ำปราจีนบุรี

นอกจากดิน Podzolic และ Alluvial แล้วยังมี Low Humic Grey แทรกตัวอยู่ระหว่างดิน ๒ ประเภทใหญ่ดังกล่าว ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกตอนบนด้านตะวันตก ในเขตพื้นที่จังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดชลบุรีตอนบน บางส่วนกระจายอยู่ชายแดนด้านตะวันออก อำเภออรัญประเทศและตอนกลางลุ่มแม่น้ำประแสต่อเนื่องมาทางตะวันออกเฉียงใต้ถึงแม่น้ำพังราดเขตอำเภอเมืองแกลง จังหวัดระยอง ดินดังกล่าวเป็นดินค่อนข้างใหม่ถึงเก่า เกิดจากอิทธิพลของน้ำจืดพัดพามาทับถมกันมีพื้นที่ราบเรียบหรือสูง ๆ ต่ำ ๆ การระบายน้ำดีถึงเลว ความอุดมสมบูรณ์ต่ำถึงปานกลาง ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนถึงดินทราย สำหรับลักษณะดินบริเวณชายฝั่งทะเลตั้งแต่ปากแม่น้ำระยองจนถึงเพ เป็นดินที่เกิดขึ้นใหม่และค่อนข้างใหม่ตามชายทะเล เป็นดินทรายที่มีลักษณะ

พื้นที่ราบหรือสูง ๆ ต่ำ ๆ เป็นลูกคลื่นการระบายน้ำดีมาก ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ นอกจากนี้มีดิน Reddish - Brown Lateritic และ Reddish - Brown Latosols ซึ่งเกิดจากการสลายตัวอยู่กับที่ของหินมีลักษณะเป็นลูกคลื่น เป็นดินร่วนและดินเหนียวที่ระบายน้ำดีปริมาณอลูมินั่มหรือเหล็กออกไซด์สูงจับแข็งตัวอยู่ในดิน ทำให้ดินมีสีแดงหรือเหลือง เมื่ออุณหภูมิสูงและฝนตกหนักอินทรีย์สารที่ปะปนอยู่จะถูกละลายไป ทำให้ดินนี้ไม่อุดมสมบูรณ์แต่ยังปลูกพืชได้หลายชนิดอยู่ในเขตจังหวัดจันทบุรีที่อำเภอท่าใหม่เหนือชายฝั่งทะเลขึ้นไปเล็กน้อย ใกล้อำเภอแกลงบริเวณหนึ่ง อีกบริเวณหนึ่งอยู่ระหว่างเทศบาลเมืองจันทบุรีกับเทศบาลตำบลท่าใหม่ (แผนที่ที่ ๕ และแผนที่ที่ ๖)

๒.๕ <u>พืชและสัตว์ประจำถิ่น</u> พืชพันธุ์ไม้ธรรมชาติที่พบในภาคตะวันออกมีทั้งป่าไม้ผลัดใบและป่าไม้ไม่ผลัดใบ

ป่าไม้ไม่ผลัดใบหรือป่าดงดิบ มีสีเขียวตลอดปี ชอบภูมิอากาศแบบร้อนชื้น พันธุ์ไม้ต่าง ๆ ขึ้นหนาแน่น ป่าที่ปรากฏในจำพวกป่าไม้ไม่ผลัดใบคือป่าดงดิบ ป่าดิบเขา ป่าสน และป่าเลนน้ำเค็ม

ป่าดงดิบส่วนใหญ่ปรากฏชัดตามแนวเทือกเขาจันทบุรีตอนใน ได้แก่พื้นที่ตอนในของฉะเชิงเทราต่อกับชลบุรีและระยอง กับแนวเทือกเขาบันทัดในเขตจันทบุรีและตราด บริเวณนี้มีความชื้นค่อนข้างสูงถึงสูงปานกลางมีพันธุ์ไม้สำคัญเช่น ยางขาว ยางแดง ตะเคียน กระบาก เคี่ยมคะนอง ฯลฯ บางแห่งมีไม้พยุงและไม้ชิงชันขึ้นปนอยู่ด้วย นอกจากนั้นในเขตจังหวัดจันทบุรีและตราดจะมีไม้จำพวกยาง ไม้รงค์สีเหลืองใช้ย้อมผ้า สำโรงใช้ทำยาและสมุนไพร ป่าดงดิบที่พบในเขตจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดนครนายกปรากฏตามลุ่มแม่น้ำท่าจีนและนครนายก สำหรับในเขตจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด พบบนเขาถ้าบนชั้นสูงจะเป็นไม้ขนาดใหญ่ ต่ำลงมาเป็นไม้ชั้นรองและขนาดกลางหลายชนิด รวมทั้งปาล์ม ไม้เครือเถา เช่นเถาวัลย์ หวาย และไม้พุ่มเตี้ย ตลอดจนไม้ไผ่และพงหญ้า พืชพันธุ์ไม้ที่เห็นเด่นชัดในบริเวณนี้คือ ไม้จำพวกสกุลยาง

ป่าดิบเขา เป็นป่าดงดิบที่ขึ้นสูงกว่าระดับน้ำทะเล ๑,๐๐๐ เมตร ส่วนใหญ่เป็นป่าที่ปรากฏในภาคเหนือ สำหรับภาคตะวันออกมีป่าเขาใหญ่ในเขตจังหวัดนครนายกมีไม้ตระกูลไม่ก่อ กำยาน ไม้สนเขา ส่วนพื้นล่างเป็นพวกมอส กล้วยไม้ดิน ส่วนในบริเวณที่ต่ำลงมาไม่เกิน ๗๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเลเป็นป่าสนซึ่งเจริญได้ดีในที่ความอุดมสมบูรณ์ต่ำพบเป็น

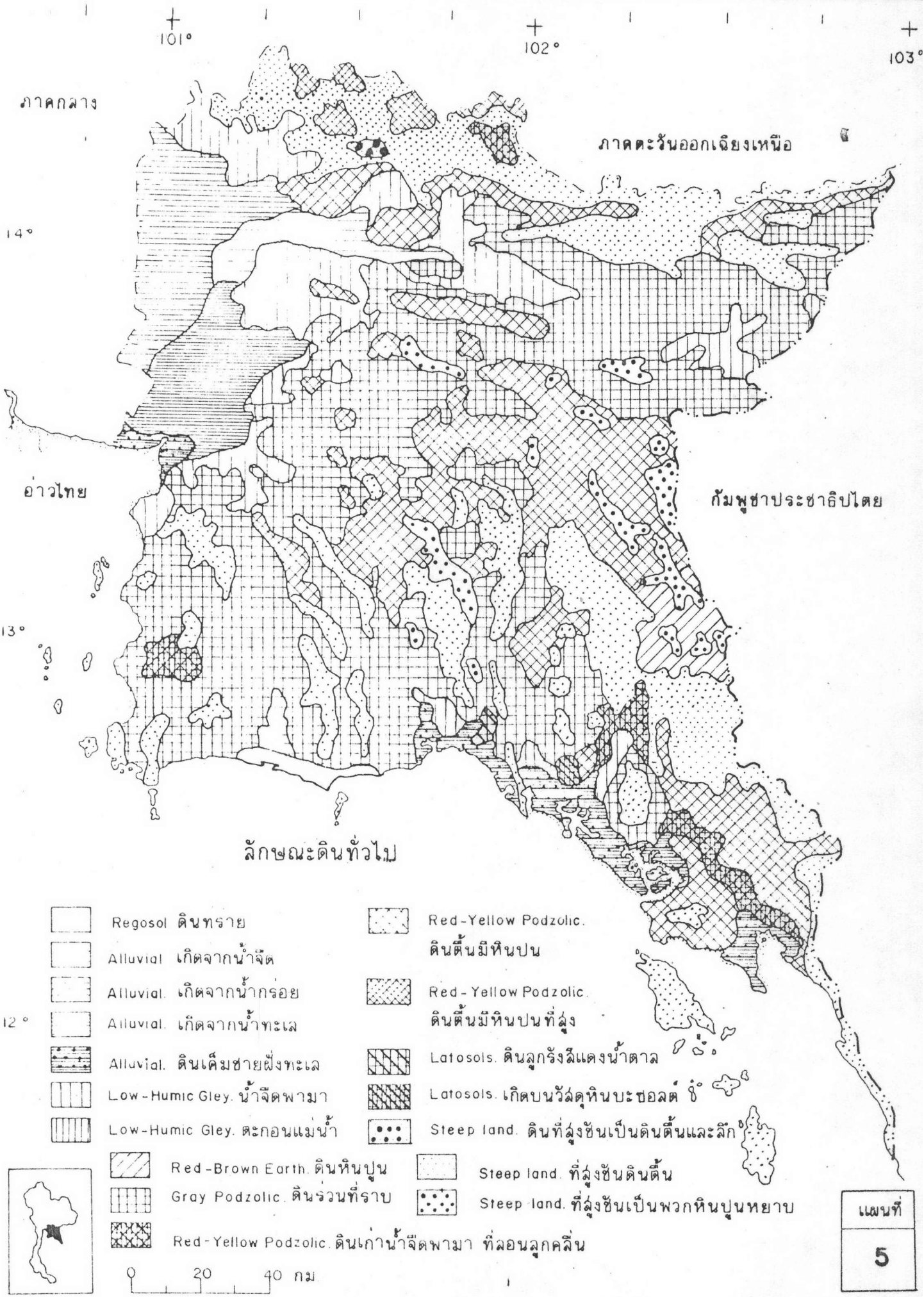
101°
102°
103°
14°
13°
12°
ภาคกลาง
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
อ่าวไทย
กัมพูชาประชาธิปไตย
ลักษณะดินทั่วไป
Regosol ดินทราย
Alluvial เกิดจากน้ำจืด
Alluvial เกิดจากน้ำกร่อย
Alluvial เกิดจากน้ำทะเล
Alluvial ดินเค็มชายฝั่งทะเล
Low-Humic Gley น้ำจืดพามา
Low-Humic Gley ตะกอนแม่น้ำ
Red-Yellow Podzolic ดินตื้นมีหินปน
Red-Yellow Podzolic ดินตื้นมีหินปนที่สูง
Latosols ดินลูกรังสีแดงน้ำตาล
Latosols เกิดบนวัสดุหินบะซอลต์
Steep land ดินที่สูงชันเป็นดินตื้นและลึก
Red-Brown Earth ดินหินปูน
Gray Podzolic ดินร่วนที่ราบ
Red-Yellow Podzolic ดินเก่าน้ำจืดพามา ที่ลอนลูกคลื่น
Steep land ที่สูงชันดินตื้น
Steep land ที่สูงชันเป็นพวกหินปูนหยาบ
0 20 40 กม
แผนที่
5

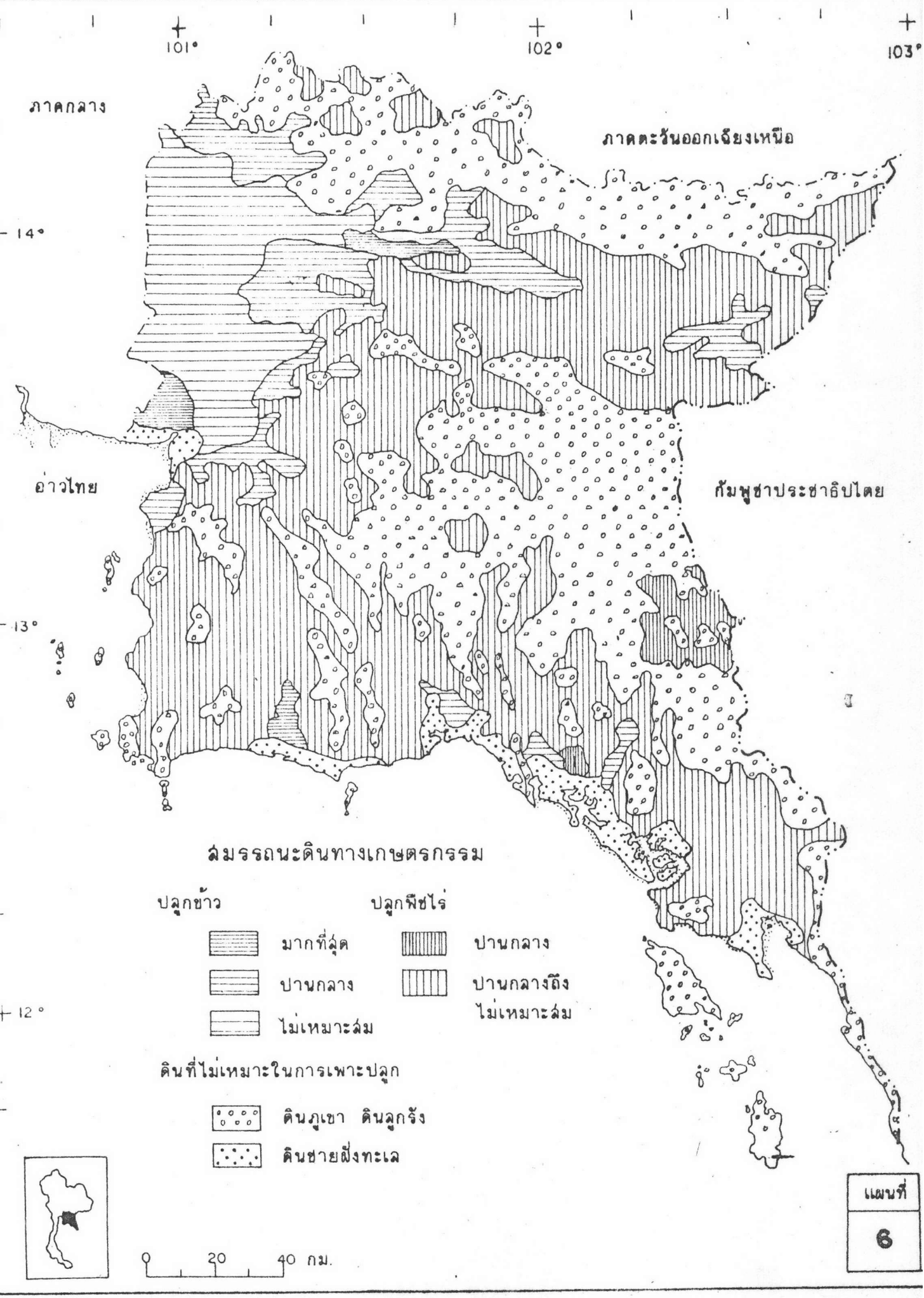
101°
102°
103°
14°
13°
12°
ภาคกลาง
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
อ่าวไทย
กัมพูชาประชาธิปไตย
สมรรถนะดินทางเกษตรกรรม
ปลูกข้าว
มากที่สุด
ปานกลาง
ไม่เหมาะสม
ปลูกพืชไร่
ปานกลาง
ปานกลางถึงไม่เหมาะสม
ดินที่ไม่เหมาะในการเพาะปลูก
ดินภูเขา ดินลูกรัง
ดินชายฝั่งทะเล
0 20 40 กม.
แผนที่
6

แนวยาวแคบ ๆ ทางตอนเหนือสุดของจังหวัดปราจีนบุรีต่อเนื่องกับจังหวัดนครราชสีมา ป่าชนิดนี้มีความสำคัญต่อการสงวนรักษาแหล่งต้นน้ำลำธารมาก

ป่าชายเลนน้ำเค็ม พบเป็นบริเวณกว้างตรงที่ราบปากแม่น้ำบางประกง แม่น้ำประแส ปากแม่น้ำจันทบุรีและปากแม่น้ำเวฬุในจันทบุรี ปากแม่น้ำตราดบริเวณปากแม่น้ำเวฬุ อำเภอขลุงติดต่อกับเขตจังหวัดตราดเป็นบริเวณป่าชายเลนที่กว้างขวางที่สุด

ป่าไม้ผลัดใบ ได้แก่ป่าเบญจพรรณหรือป่าไม้ผลัดใบผสมและป่าแดง ส่วนใหญ่พบในพื้นที่ตอนบนและด้านตะวันตกของตอนล่าง ป่าเบญจพรรณมีอยู่น้อย และมีไม้สักขึ้นปะปน ส่วนป่าแดงอยู่ทางตอนบนเขตปราจีนบุรีขึ้นในที่ดินร่วน การระบายน้ำดี เป็นดินที่เกิดจากการสึกกร่อนของดินลูกรัง

การสงวนรักษาป่าไม้ในภาคตะวันออก ประกอบด้วยป่าสงวนแห่งชาติประมาณ ๕๕ ป่า อุทยานแห่งชาติ ๕ แห่ง วนอุทยาน ๓ แห่ง สวนพฤกษาศาสตร์และรุกขชาติ เขตสงวนรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์

นอกจากป่าไม้บริเวณที่เป็นพื้นน้ำลำธาร ห้วย หนอง คลอง บึง มีการทำประมงน้ำจืด แหล่งที่สำคัญคืออุ่มน้ำบางปะกงและอ่างเก็บน้ำต่าง ๆ ปัจจุบันมีการขุดบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดได้เอง

บริเวณไหล่ทวีปซึ่งลึกไม่เกิน ๒๐๐ เมตร เป็นแหล่งประมงน้ำเค็ม ในช่วงที่มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่าน ผิวน้ำทางตะวันออกของอ่าวไทยจะถูกพัดพาไปทางตะวันตก แล้ววกกลับขึ้นมาผิวน้ำพาอาหารจากใต้ท้องทะเลวกขึ้นสู่ผิวน้ำทำให้มีปลาชุกชุมทางชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของอ่าวไทย ทำนองเดียวกันเมื่อลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่านปลาจะกลับไปชุกชุมทางฝั่งตะวันตกของอ่าวไทย ประมงน้ำเค็มส่วนใหญ่ของภาคตะวันออกเป็นพวกปลาเป็ดปลาเบญจพรรณ กุ้ง ปลาหู ปู และปลาหมึก จับได้มากที่บริเวณชลบุรีและฉะเชิงเทราในพื้นที่อ่าวชั้นใน ส่วนบริเวณอ่าวชั้นนอกชายฝั่งทะเลเขตจังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด เป็นหาดทรายสลับกับหาดเลน การทำประมงมักเป็นอาชีพควบคู่กับการทำสวนยาง สวนผลไม้และพืชไร่

๓. การใช้ประโยชน์บนพื้นที่

๓.๑ โครงสร้างการใช้ที่ดิน พื้นที่ภาคตะวันออกทั้งหมดประมาณ ๓๖,๓๔๔ ตร.กม. ใน พ.ศ. ๒๕๒๑ ประกอบด้วยพื้นที่ป่าไม้ ๑๕,๐๓๖ ตร.กม. คิดเป็นร้อยละจากพื้นที่ทั้งหมดของภาคตะวันออกคือร้อยละ ๔๑.๓๑ ถือครองเพื่อการเกษตร ๑๕,๖๔๐ ตร.กม. หรือร้อยละ ๔๒.๙๗ และพื้นที่อื่น ๆ ที่ยังไม่ได้ทำการจำแนกเช่น ที่อยู่อาศัยของประชากรนอกการเกษตร, ถนน, แม่น้ำลำคลอง, ที่รกร้างว่างเปล่า เป็นต้น เนื้อที่เหล่านี้ยังมิได้ทำการจำแนกเป็นสัดส่วน มีประมาณ ๕,๗๑๘ ตร.กม. หรือร้อยละ ๑๕.๗๑ [๑] จะเห็นได้ว่าพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรมีขนาดใกล้เคียงกันโดยพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรมีขนาดใหญ่กว่าเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ พบว่าในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมาเนื้อที่ป่าไม้ลดลงจากเดิมร้อยละ ๖.๕๙ ในขณะที่เนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ ๔๑.๒๔ และเนื้อที่ยังไม่ได้จำแนกลดลงจากเดิมร้อยละ ๓๘.๑๙ ลักษณะเช่นนี้แสดงว่าพื้นที่ส่วนที่เป็นป่าไม้และที่รกร้างว่างเปล่าถูกนำมาใช้ประโยชน์มากขึ้น ซึ่งอาจเป็นเพราะมีการอพยพไปตั้งถิ่นฐานในภาคตะวันออกมากขึ้น บริเวณพื้นที่ป่าไม้ที่ลดลงมากที่สุดได้แก่พื้นที่แถบจังหวัดชลบุรีและจังหวัดปราจีนบุรี ส่วนบริเวณที่มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้นคือ จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดจันทบุรี ส่วนในจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดระยอง และจังหวัดปราจีนบุรีที่รกร้างว่างเปล่าถูกนำมาใช้ประโยชน์มากขึ้น

พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรประมาณ ๑๕,๖๔๐ ตร.กม. จำแนกเป็นที่อยู่อาศัย ที่นา พืชไร่ ไม้ผลและไม้ยืนต้น สวนผักและสวนไม้ดอก ที่ป่าและอื่น ๆ ใน พ.ศ. ๒๕๒๑ ส่วนใหญ่ใช้ที่ดินไปเพื่อการทำนามีขนาดเนื้อที่ ๗,๘๖๙ ตร.กม. หรือคิดเป็นร้อยละ ๕๐.๓๑ ของพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรทั้งภาค รองลงมาคือการทำไร่สวนผักและสวนไม้ดอกประมาณ ๔,๕๖๗ ตร.กม. หรือร้อยละ ๒๙.๒๐ ไม้ผลไม้ยืนต้นประมาณ ๑,๕๘๑ ตร.กม. หรือร้อยละ ๑๐.๑๑ ส่วนพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยมีประมาณ ๒๗๕ ตร.กม. หรือร้อยละ ๑.๗๖ บริเวณที่มีการทำนามากอยู่ในที่ราบของตอนบนที่จังหวัดนครนายก จังหวัดฉะเชิงเทรา และ

---

[๑] กรมพัฒนาที่ดิน, เอกสารเผยแพร่เรื่องการใช้ที่ดินในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๑ (โรเนียว)

จังหวัดปราจีนบุรี บริเวณทำพืชไร่ พืชผักผลไม้มีมากที่ภาคตะวันออกตอนล่างที่จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ที่ดินเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ พบว่า การใช้ที่ดินเพื่อการทำพืชไร่ สวนผักและไม้ดอกเพิ่มมากที่สุดคือร้อยละ ๑๐๙.๘๘ โดยเฉพาะในเขตจังหวัดจันทบุรี จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดระยอง การที่พื้นที่ปลูกพืชไร่เพิ่มมากขึ้นอาจเป็นเพราะว่า พืชจำพวกพืชไร่ซึ่งได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด และพืชเส้นใยต่าง ๆ เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ รองลงมาจากการทำพืชไร่ คือทำนา การใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๒.๔๓ ในเขตจังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดตราด การที่พื้นที่ทำนาเพิ่มขึ้นไม่มากเหมือนพืชไร่ อาจเป็นเพราะว่าการทำนาสามารถใช้วิธีเพิ่มผลผลิตในที่นาเดิมได้ ประกอบกับพื้นที่ราบลุ่มน้ำซึ่งเหมาะแก่การทำนามีให้บุกเบิกน้อย การใช้พื้นที่เพื่อการทำนาจึงไม่เพิ่มมากเหมือนพืชไร่ สำหรับการใช้ที่ดินในพื้นที่ถือครองลดลงมากที่สุด คือ พื้นที่ที่ยังไม่ได้ทำการจำแนกลดลงจากเดิมร้อยละ ๒๐.๐๒ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีการนำพื้นที่ที่ยังไม่ได้ทำการจำแนกออกมาใช้ประโยชน์มากขึ้น พื้นที่ที่ลดลงรองลงมาคือพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นลดลงจากเดิมร้อยละ ๓.๓๐ ทั้งนี้เป็นเพราะไม้ยืนต้นซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่พวกสวนยางพารา เมื่อยางพาราในตลาดโลกราคาตกต่ำประชาชนจึงหันไปปลูกพืชชนิดอื่นที่ราคาดีกว่า โดยเฉพาะพืชจำพวกพืชไร่ บริเวณที่ปลูกไม้ยืนต้นลดลงคือจังหวัดระยองและจังหวัดตราด (แผนที่ที่ ๗)

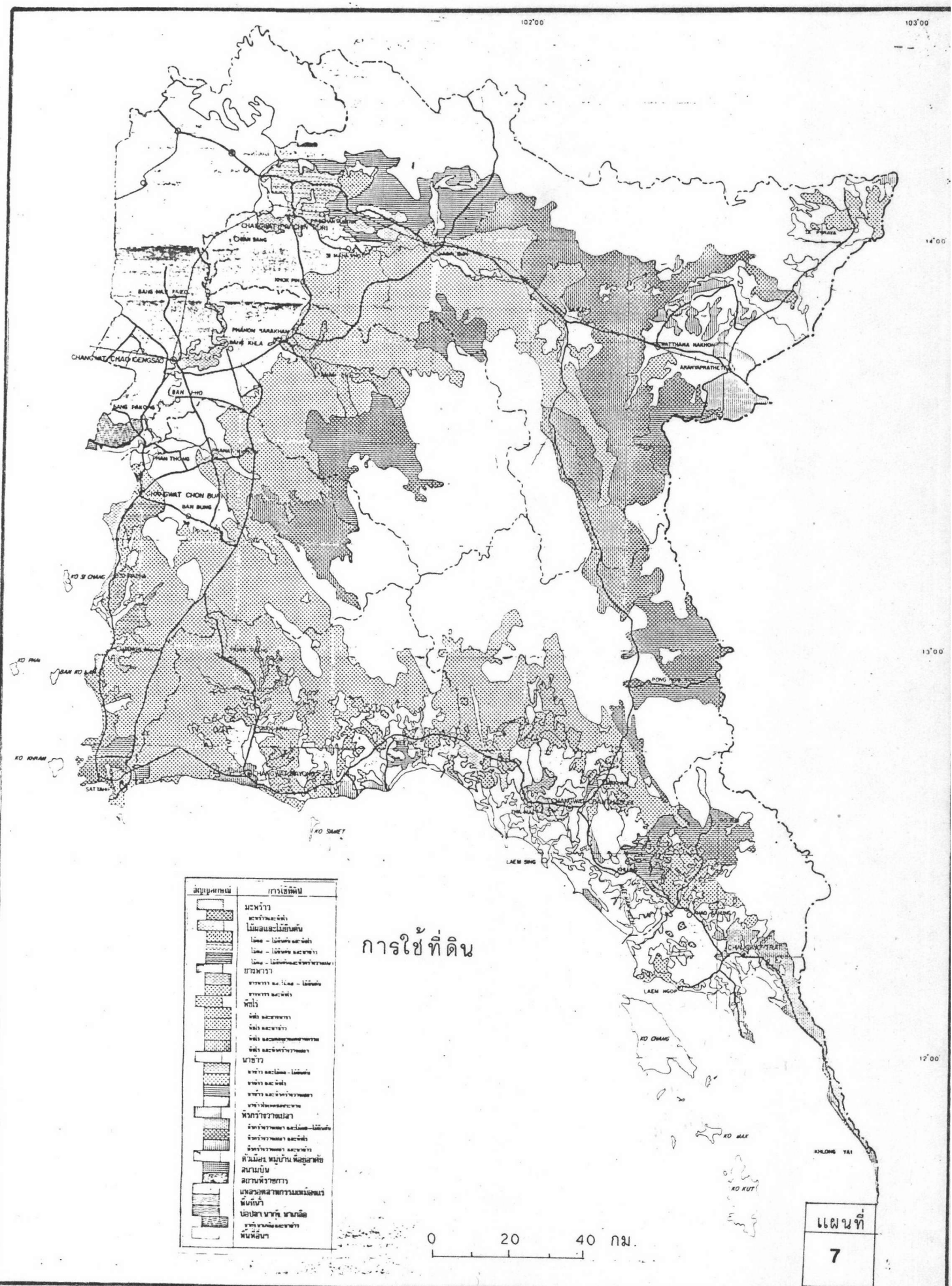
102°00
103°00
14°00
13°00
12°00
CHANGWAT CHAO PHRAYA
CHANGWAT CHAO CENGSAO
CHANGWAT CHON BURI
CHANGWAT CHANTHABURI
CHANGWAT RAYONG
CHANGWAT PRACHIN BURI
CHANGWAT NAKHON RATCHASIMA
CHANGWAT SA KAEO
CHANGWAT SRAKAEW
CHANGWAT BURIRAM
CHANGWAT SURIN
CHANGWAT SISAKET
CHANGWAT UBON RATCHATHANI
CHANGWAT PRACHIN BURI
CHANGWAT CHAIYAPHUM
CHANGWAT KHON KAEN
CHANGWAT KALASIN
CHANGWAT MAHA SARAKHAM
CHANGWAT ROI ET
CHANGWAT YASOTHON
CHANGWAT AMNAT CHAROEN
CHANGWAT MUKDAHAN
CHANGWAT NAKHON PHANOM
CHANGWAT SAKON NAKHON
CHANGWAT NONG KHAI
CHANGWAT UDON THANI
CHANGWAT LOEI
CHANGWAT PHETCHABUN
CHANGWAT PHITSANULOK
CHANGWAT SUKHOTHAI
CHANGWAT TAK
CHANGWAT KAMPHAENG PHET
CHANGWAT NAKHON SAWAN
CHANGWAT UTHAI THANI
CHANGWAT CHAI NAT
CHANGWAT LOP BURI
CHANGWAT SARABURI
CHANGWAT SUPHAN BURI
CHANGWAT KANCHANABURI
CHANGWAT RATCHABURI
CHANGWAT PHETCHABURI
CHANGWAT PRACHUAP KHIRI KHAN
CHANGWAT SAMUT SONGKHRAM
CHANGWAT SAMUT SAKHON
CHANGWAT NAKHON PATHOM
CHANGWAT SAMUT PRAKAN
CHANGWAT PRACHIN BURI
CHANGWAT CHACHOENGSAO
CHANGWAT NONTHABURI
CHANGWAT PATHUM THANI
CHANGWAT AYUTTHAYA
CHANGWAT ANG THONG
CHANGWAT PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA
CHANGWAT PHICHIT
CHANGWAT NAKHON NAYOK
CHANGWAT PRACHIN BURI
CHANGWAT SAMUT PRAKAN

ตารางที่ ๒ การใช้ที่ดินในภาคตะวันออก จำแนกเป็นรายจังหวัด

ปีการเพาะปลูก ๒๕๓๐/๓๑

จังหวัด	เนื้อที่ (ตร.กม)	เนื้อที่ถือครอง (ตร.กม)	การใช้ที่ดินในพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร (ตร.กม)					ยังไม่จำแน และอื่น ๆ (ตร.กม
			ที่อยู่อาศัย	ทำนา	ทำไร่สวนผัก และไม้ดอก	ไม้ยืนต้น	ที่รกร้างว่างเปล่า	
นครนายก	๒,๔๑๔	๑,๔๒๔	๓๓	๑,๓๐๑	๑๘	๕๓	๐.๓	๒๓
ร้อยละ	–	๕๔.๒๐	๒.๓๑	๔๑.๐๔	๑.๒๒	๓.๓๑	๐.๐๐๒๑	๑.๒๑
ฉะเชิงเทรา	๕,๔๓๒	๒,๒๑๐	๓๕	๑,๔๑๕	๑๘๓	๑๔๓	๒๒	๒๕๘
ร้อยละ	–	๔๘.๑๔	๑.๔๔	๓๓.๓๗	๗.๐๑	๗.๓๕	๐.๘๔	๔.๘๘
ปราจีนบุรี	๑๑,๗๔๕	๔,๒๘๒	๒๘	๓,๒๘๒	๘๕๐	๑๔๕	๒๒๔	๑๑๘
ร้อยละ	–	๓๕.๗๓	๑.๔๕	๗๐.๐๔	๑๘.๑๔	๓.๐๔	๔.๗๘	๒.๕๒
ชลบุรี	๔,๔๘๕	๒,๘๓๕	๕๒	๕๘๒	๑,๔๕๒	๑๗๔	๓๔	๓๓
ร้อยละ	–	๒๓.๒๑	๑.๘๓	๒๐.๕๓	๒๔.๐๐	๒.๓๑	๑.๒๐	๑.๑๒
ระยอง	๓,๓๐๗	๑,๒๔๒	๓๒	๒๔๓	๑,๐๔๕	๒๘๗	๑๒	๒๕
ร้อยละ	–	๕๑.๒๘	๑.๘๔	๑๔.๓๓	๒๔.๕๒	๑๔.๕๒	๐.๗๑	๓.๘๓
จันทบุรี	๒,๐๕๒	๑,๒๔๗	๓๔	๓๘๕	๓๕๗	๕๐๒	๔๔	๒๗๑
ร้อยละ	–	๒๗.๒๑	๒.๐๒	๒๓.๓๗	๒๑.๒๗	๓๐.๔๘	๕.๗๑	๑๒.๔๕
ตราด	๒,๔๑๔	๗๓๗	๑๗	๑๒๑	๑๐๘	๒๒๒	๒๔	๑๒๔
ร้อยละ	–	๒๕.๒๕	๒.๓๑	๒๑.๘๔	๑๔.๒๔	๓๕.๕๕	๓.๒๒	๒๒.๒๕
รวมภาค	๓๒,๓๕๔	๑๕,๒๔๐	๒๗๕	๗,๕๒๗	๔,๕๒๗	๑,๕๘๑	๔๑๐.๓	๘๗๒
ร้อยละ	–	๔๒.๔๗	๑.๗๒	๕๐.๓๑	๒๕.๒๐	๑๐.๑๑	๒.๒๒	๕.๗๒
รวมประเทศ	๕๑๔,๐๐๐	๑๘๒,๑๒๔	๔,๒๗๗	๑๑๗,๔๒๕	๗๑,๘๕๓	๑๕,๔๒๕	๔,๘๗๕	๕,๗๑๑
ร้อยละ	–	๗๕.๔๓	๒.๗๗	๒๒.๕๘	๒๐.๗๘	๘.๗๕	๒.๒๒	๒.๔๒

ที่มา : กองจัดการที่ดิน , กรมพัฒนาที่ดิน

ตารางที่ ๒.๑ การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในระยะเวลา ๑๐ ปี (๒๕๑๒ – ๒๕๒๑)

จังหวัด	การเปลี่ยนแปลงขนาดพื้นที่ถือครอง (ตร.กม.)	การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินปีเพาะปลูก ๒๕๑๒ – ๒๕๒๑ (ตร.กม.)					อื่น ๆ
		ที่อยู่อาศัย	นา	ไร่สวนผัก ไม้ดอก	ไม้ยืนต้น	ที่รกร้าง	
นครนายก	๑๕๖	๓๓	๑๔๗	๒	๒๐	– ๑๑.๗	– ๓๔
ร้อยละ	๑๒.๒๕	–	๑๒.๗๔	๑๒.๕๐	๖๐.๖๑	– ๔๗.๕๐	– ๕๔.๖๕
ฉะเชิงเทรา	๔๐๗	๓๕	๑๒๓	– ๑๘	๕๐	– ๘	๒๒๒
ร้อยละ	๑๘.๔๘	–	๖.๘๖	– ๘.๔๕	๓๔.๔๖	– ๒๖.๖๗	๖๑๖.๖๗
ปราจีนบุรี	๒,๐๕๔	๖๘	๑,๔๔๐	๕๕๒	๖๗	๘๗	– ๒๔๔
ร้อยละ	๗๘.๓๘	–	๘๓.๑๕	๒๒๕.๘๖	๘๕.๔๐	๖๓.๕๐	– ๗๖.๔๐
ชลบุรี	๕๒๘	๕๒	– ๑๘	๖๘๒	๑๗	– ๑๑๐	– ๔๕
ร้อยละ	๒๒๐.๘๔	–	– ๐.๐๓	๕๓.๓๓	๑๐.๔๔	– ๗๖.๓๕	– ๗๔.๒๒
ระยอง	๗๐๘	๓๒	๗๘	๗๕๐	– ๑๓๖	– ๒๗	๑๕
ร้อยละ	๗๑.๖๖	–	๔๕.๕๑	๒๑๗.๓๕	– ๓๕.๕๑	– ๖๔.๒๓	๔๑.๓๐
จันทบุรี	๕๖๗	๓๔	๖๖	๗๒๖	๒๗	– ๗	๑๑๗
ร้อยละ	๕๒.๕๐	–	๒๐.๖๔	๑,๐๕๑.๖๐	๕.๖๘	– ๖.๔๓	๗๕.๔๗
ตราด	๑๔๓	๑๗	๔๓	๕๗	– ๔๔	– ๒๖	๑๔๔
ร้อยละ	๒๓.๘๖	–	๗๖.๔๔	๑๑๑.๗๖	– ๒๗.๔๓	– ๕๒.๐๐	๔๔๓.๓๓
รวมภาค	๔,๕๖๗	๒๗๕	๑,๔๒๗	๒,๓๕๑	– ๕๔	– ๑๑๒.๗	๓๔
ร้อยละ	๔๑.๒๔	–	๗๒.๔๓	๑๐๕.๘๘	– ๓.๓๐	– ๒๐.๐๒	๔.๒๖
รวมประเทศ	๓๗,๒๑๗	๒,๒๓๗	๒๗,๑๘๕	๑๖,๐๕๔	๑,๑๖๑	– ๑,๘๘๐	– ๔,๕๔
ร้อยละ	๒๕.๖๘	–	๓๑.๗๒	๗๗.๖๔	๗.๘๖	– ๒๗.๔๘	– ๖๔.๒

หมายเหตุ ข้อมูลที่อยู่อาศัย พ.ศ. ๒๕๑๒ ไม่ได้จำแนก

ที่มา กองจัดการที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

๓.๒ <u>การใช้ที่ดินทางเกษตรกรรม</u> การเกษตรกรรมประกอบด้วยการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ป่าไม้ และการประมง การเพาะปลูกพืชที่สำคัญทางเศรษฐกิจประกอบด้วยพืชจำพวกอาหารเช่น ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง เป็นต้น พืชจำพวกน้ำมัน พืชจำพวกเส้นใย พืชจำพวกผักผลไม้ นอกจากนี้มีพืชอื่น ๆ เช่น ยางพารา ยาสูบ ข้าวฟ่าง เป็นต้น การเกษตรกรรมที่สำคัญในภาคตะวันออกมีดังนี้

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓.๒.๑. <u>การเพาะปลูก</u>

ก. พืชจำพวกอาหาร ที่สำคัญได้แก่ข้าว ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง

ข้าว พื้นที่เหมาะสมคือที่ราบดินตะกอนลุ่มน้ำ มีน้ำขังในฤดูเพาะปลูกไปจนถึงเขตที่ราบปากแม่น้ำแต่น้ำเค็มท่วมไม่ถึง บริเวณที่มีการทำนาชัดเจนและเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดนครนายก และจังหวัดปราจีนบุรี พื้นที่ทำนาของทั้ง ๓ จังหวัดนี้รวมกันได้ ๖,๔๘๘ ตร.กม. คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๕๘ ของพื้นที่ภาค (จากตารางที่ ๒) นอกจากนี้ยังมีปลูกบ้างในพื้นที่ราบบางส่วนของจังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด

ปริมาณการผลิตข้าว พ.ศ. ๒๕๒๑ พบว่าจังหวัดฉะเชิงเทราผลิตข้าวได้มากที่สุด ๔๑๕,๔๓๒ ตัน รองลงมาคือจังหวัดปราจีนบุรี ๓๕๗,๔๗๐ ตัน จังหวัดนครนายก ๑๓๐,๑๓๓ ตัน เมื่อเปรียบเทียบกับผลผลิตเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ พบว่าจังหวัดที่มีผลผลิตเพิ่มมากคือจังหวัดปราจีนบุรี เพิ่มจากเดิมร้อยละ ๕๑.๐๔ เฉลี่ยเพิ่มร้อยละ ๑๐.๒๑ ต่อปี รองลงมาคือจังหวัดฉะเชิงเทราร้อยละ ๓๒.๔๔ เฉลี่ยร้อยละ ๖.๕๔ ต่อปี และมีการเพิ่มเท่ากับจังหวัดระยอง ส่วนจังหวัดที่มีผลผลิตลดลงคือจังหวัดนครนายกลดลงจากเดิมร้อยละ ๓๐.๔๑ เฉลี่ยลดลงร้อยละ ๖.๐๔ ต่อปี สำหรับประสิทธิภาพการผลิตพบว่า ปริมาณผลผลิตต่อไร่ พ.ศ. ๒๕๒๑ จังหวัดฉะเชิงเทราเฉลี่ย ๓๗๔ ตันต่อไร่ รองลงมาคือจังหวัดระยอง ๓๓๔ ตันต่อไร่ และจังหวัดตราด ๓๑๔ ตันต่อไร่ เมื่อเปรียบเทียบกับ พ.ศ. ๒๕๑๗ พบว่าจังหวัดที่มีประสิทธิภาพการผลิตเพิ่มขึ้นคือจังหวัดปราจีนบุรี เพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ ๓๓.๓๓ เฉลี่ยร้อยละ ๖.๖๗ ต่อปี รองลงมาคือจังหวัดฉะเชิงเทราเพิ่มจากเดิมร้อยละ ๓๒.๕ เฉลี่ยร้อยละ ๖.๕๐ ต่อปี จังหวัดชลบุรีเพิ่มจากเดิมร้อยละ ๒๔.๖๓ เฉลี่ยร้อยละ ๔.๓๓ ต่อปี ส่วนจังหวัดที่ผลผลิตต่อไร่ลดลงมากที่สุดคือจังหวัดนครนายก ลดลงจากเดิมร้อยละ

๓๐.๖๔ เฉลี่ยลดลงร้อยละ ๖.๑๔ ต่อปี รองลงมาคือจังหวัดจันทบุรีลดลงจากเดิมร้อยละ ๑๖.๔๔ เฉลี่ยร้อยละ ๓.๔๐ ต่อปี และจังหวัดตราดลดลงร้อยละ ๑๓.๕๕ เฉลี่ยร้อยละ ๒.๗๑ ต่อปี

มันสำปะหลัง นอกจากเป็นอาหารแล้วยังเป็นวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมทำกาวแอลกอฮอล์ และสิ่งทอต่าง ๆ นอกจากบริโภคภายในประเทศแล้วยังส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศด้วย สภาพพื้นที่ที่เหมาะสมคือเป็นดินร่วนทรายโดยเฉพาะพื้นที่ภาคตะวันออกมีการเพาะปลูกกันมาก และมีความเหมาะสมในด้านการส่งออก การปลูกมันสำปะหลังจึงมีอย่างกว้างขวางทั้งภาค โดยเฉพาะที่จังหวัดระยอง จังหวัดชลบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดจันทบุรี จังหวัดที่ปลูกมากที่สุดใน พ.ศ. ๒๕๒๑ คือจังหวัดระยอง ๑,๖๒๑,๘๓๘ ตัน จังหวัดชลบุรี ๑,๐๑๔,๘๔๔ ตัน จังหวัดฉะเชิงเทรา ๗๑๔,๗๕๖ ตัน จังหวัดปราจีนบุรี ๖๑๓,๕๓๘ ตัน จังหวัดจันทบุรี ๔๖๔,๔๒๘ ตัน จังหวัดตราด ๑๐๔,๖๘๖ ตัน และจังหวัดนครนายก ๒๑,๐๗๔ ตันตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการผลิตเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ พบว่าจังหวัดที่มีปริมาณผลผลิตเพิ่มมากขึ้นคือจังหวัดจันทบุรีเพิ่มจากเดิมร้อยละ ๙๓๔.๘๓ เฉลี่ยร้อยละ ๑๘๖.๙๗ ต่อปี รองลงมาคือจังหวัดฉะเชิงเทราเพิ่มจากเดิมร้อยละ ๑๔๙.๘๒ เฉลี่ยร้อยละ ๒๙.๙๖ ต่อปี และจังหวัดนครนายกเพิ่มจากเดิมร้อยละ ๑๓๖.๙๕ เฉลี่ยร้อยละ ๒๗.๓๙ ต่อปี ส่วนจังหวัดที่มีผลผลิตต่อไร่สูงสุดคือจังหวัดจันทบุรี พ.ศ. ๒๕๒๑ ผลผลิต ๓,๐๙๐ ตันต่อไร่ รองลงมาคือจังหวัดระยอง ๒,๙๐๒ ตันต่อไร่ จังหวัดนครนายก ๒,๘๘๖ ตันต่อไร่ เมื่อเปรียบเทียบกับ พ.ศ. ๒๕๑๗ พบว่าจังหวัดที่มีผลผลิตต่อไร่มากที่สุดคือจังหวัดจันทบุรีเพิ่มจากเดิมร้อยละ ๑๖๘.๙๓ เฉลี่ยร้อยละ ๓๓.๗๙ ต่อปี

นอกจากข้าวและมันสำปะหลังแล้ว ข้าวโพดและอ้อยเป็นพืชจำพวกอาหารที่สำคัญทางเศรษฐกิจอีกด้วย แต่บริเวณที่ปลูกได้ดีมีน้อย ข้าวโพดเป็นพืชที่ให้ผลเร็วในดินร่วนปนทรายมีแร่ธาตุเพียงพอ ในภาคตะวันออกมีปลูกบ้างที่จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดจันทบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดนครนายก ส่วนอ้อยปลูกมากที่จังหวัดชลบุรีและระยอง โดยปริมาณการปลูกมีมากที่จังหวัดชลบุรี แต่ปริมาณการผลิตลดลงจาก พ.ศ. ๒๕๑๗ ร้อยละ ๗.๐๓ เฉลี่ยร้อยละ ๑.๔๑ ต่อปี ขณะที่ปริมาณการผลิตจังหวัดระยองเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๑๑๘.๔๔ เฉลี่ยร้อยละ ๒๓.๖๙ ต่อปี ถึงแม้ปริมาณการผลิตของจังหวัดระยองจะเพิ่มขึ้น แต่ผลผลิตต่อไร่

ลดลงทั้งสองจังหวัด ชลบุรีผลผลิต ๗,๐๔๒ ตันต่อไร่ ลดลงจากเดิมร้อยละ ๕.๔๔ จังหวัดระยองผลผลิต ๖,๒๘๑ ตันต่อไร่ ลดลงร้อยละ ๑๐.๒๗

ข. พืชน้ำมัน ที่สำคัญคือมะพร้าว ละหุ่ง ถั่วลิสง ถั่วเหลือง และงา มีปลูกทั่วไปในภาคตะวันออก บริเวณที่ปลูกถั่วเหลือง ถั่วลิสงเด่นชัดคือจังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา บริเวณที่ปลูกงาเด่นชัดคืออนุนายกและบริเวณปลูกละหุ่ง คือจังหวัดระยอง

ค. พืชเส้นใย ที่สำคัญคือ ปอ ฝ้าย นุ่น ปลูกอยู่บางที่จังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดจันทบุรี โดยผลผลิตที่จังหวัดปราจีนบุรีมีมากกว่าจังหวัดจันทบุรี

ง. พืชผักผลไม้ ในพื้นที่ภาคตะวันออกตอนล่างเขตจังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด เป็นแหล่งปลูกพืชผลไม้ยืนต้นที่สำคัญของประเทศเช่น เงาะ ทุเรียน ลางสาด มังคุด เป็นต้น ปัจจุบันมีการปรับปรุงให้มีการปลูกทุเรียน ส้มโอ ในเขตจังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดนครนายก ทำให้ภาคตะวันออกเป็นแหล่งผลิตผลไม้ที่สำคัญ ส่วนพืชผักส่วนใหญ่ปลูกเพื่อการบริโภคภายในจังหวัดรอบตัวเมืองที่มีการคมนาคมสะดวก

พืชอื่น ๆ ที่สำคัญนอกจากที่กล่าวมาแล้ว คือยางพารา ซึ่งพื้นที่ในภาคตะวันออกมีความเหมาะสมเช่นเดียวกับภาคใต้ คือบริเวณจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด

๓.๒.๒ <u>การเลี้ยงสัตว์</u> การเลี้ยงสัตว์แต่เดิมมิได้มีจุดมุ่งหมายว่าจะเลี้ยงเพื่อใช้งานหรือเป็นอาหารอย่างหนึ่งอย่างใดโดยเฉพาะ แต่ปัจจุบันมีการเลี้ยงอย่างจุดมุ่งหมายเฉพาะอย่างมากขึ้น ในภาคตะวันออกมีการเลี้ยงโคนมเพื่อผลิตนมสดที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงไก่ทั้งพันธุ์เนื้อและพันธุ์ไข่ ส่วนโคเนื้อยังไม่มีการเลี้ยงเป็นล่ำเป็นสัน ส่วนใหญ่เป็นโคและกระบือที่พ้นอายุการใช้งานแล้ว ซึ่งทำให้เนื้อโคสดคุณภาพไม่สูง บริเวณที่มีโคกระบือมากมักจะเป็นบริเวณที่มีการทำนามาก คือปราจีนบุรี นครนายก เป็นต้น สุกรมีเลี้ยงมากที่สุดที่ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ปราจีนบุรี สัตว์เลี้ยงที่เด่นชัดในภาคตะวันออกคือ สัตว์ปีก ได้แก่ เป็ด ไก่ ห่าน โดยเฉพาะไก่เลี้ยงมากที่ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ปราจีนบุรี

๓.๒.๓. <u>การประมง</u> บริเวณภายในพื้นแผ่นดินที่มีแหล่งน้ำจะทำประมงน้ำจืด รวมทั้งการเพาะเลี้ยงกุ้งและปลาทะเล ส่วนบริเวณชายฝั่งทะเลมีประมงน้ำเค็ม จากสถิติของกรมประมงพบว่า ใน พ.ศ. ๒๕๒๑ ปริมาณการจับสัตว์น้ำจืดในภาคตะวันออกร้อยละ ๑๔.๘๐ ของทั้ง

ประเทศ จังหวัดที่มีการจับมากที่สุดของภาคตะวันออกคือฉะเชิงเทราร้อยละ ๗๔.๒๒ รองลงมาคือจังหวัดจันทบุรีร้อยละ ๑๒.๐๔ นครนายกร้อยละ ๖.๒๑ ส่วนสัตว์น้ำเค็มภาคตะวันออกจับร้อยละ ๑๔.๕๓ ของทั้งประเทศ จังหวัดที่จับมากที่สุดคือชลบุรีร้อยละ ๔๐.๔๐ ของภาค รองลงมาคือระยองร้อยละ ๒๒.๔๔ จันทบุรีร้อยละ ๑๔.๐๕ เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการจับสัตว์น้ำเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ พบว่าการจับสัตว์น้ำจืดเพิ่มขึ้นมากมีปริมาณเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ ๕๔.๖๑ ส่วนปริมาณการจับสัตว์น้ำเค็มเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๓.๔๔ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอุตสาหกรรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดมีมากขึ้น

๓.๒.๔ <u>ป่าไม้</u> จากข้อมูลของกรมป่าไม้พบว่า ป่าไม้ในภาคตะวันออก พ.ศ. ๒๕๒๑ มีเนื้อที่ ๑๑,๐๓๗ ตร.กม. คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๒๔ ของประเทศ บริเวณพื้นที่ป่าไม้ส่วนใหญ่อยู่บริเวณเขตจังหวัดปราจีนบุรี จันทบุรีและตราด ตามแนวเขตภูเขา นอกจากนี้ตามชายฝั่งทะเลมีป่าแสมหรือป่าโกงกาง โดยเฉพาะชายฝั่งทะเลแถบจันทบุรีและตราดเป็นดินเลนที่เหมาะสมสำหรับป่าโกงกาง

จากภาพถ่ายทางอากาศพบว่า พื้นที่ป่าไม้ของภาคตะวันออกถูกบุกรุกสูงมากเป็นอันดับสองรองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๒๑ ถูกบุกรุกร้อยละ ๒๖.๖๐ จากเดิม บริเวณที่ถูกบุกรุกมากที่สุดคือชลบุรี ลดลงมาจากเดิมร้อยละ ๖๒.๗๔ รองลงมาคือระยอง ลดลงมาร้อยละ ๖๐.๐๒ ฉะเชิงเทราร้อยละ ๓๑.๒๑ ซึ่งส่วนใหญ่ของป่าไม้บริเวณนี้เป็นป่าไม้หนาทึบ ส่วนบริเวณที่เป็นป่าหนาทึบและที่ราบได้แก่ จังหวัดนครนายก ตราด และปราจีนบุรี บริเวณพื้นที่ป่าที่ลดลงเพราะถูกบุกรุกมีน้อย (แผนที่ ๘)

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

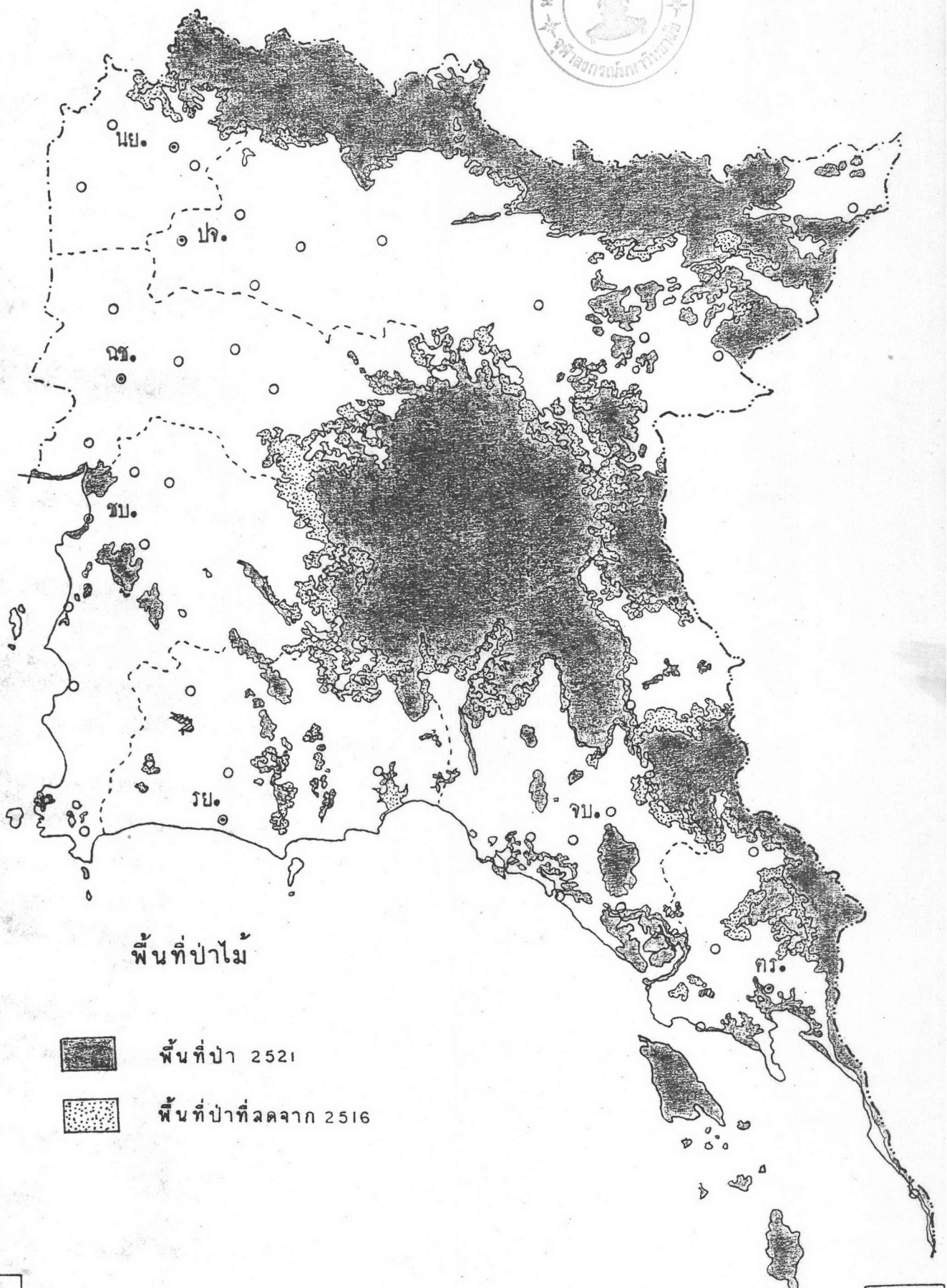

พื้นที่ป่าไม้

พื้นที่ป่า 2521

พื้นที่ป่าที่ลดจาก 2516

0 20 40 กม.

แผนที่ 8

ตารางที่ ๓ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๒๑

จังหวัด	เนื้อที่ทั้งหมด ตร.กม.	เนื้อที่ป่าไม้ พ.ศ.๒๕๑๖		เนื้อที่ป่าไม้พ.ศ.๒๕๒๑		เนื้อที่เปลี่ยนจากเดิม	
		เนื้อที่ ตร.กม.	ร้อยละ	เนื้อที่ ตร.กม.	ร้อยละ	เนื้อที่ ตร.กม.	ร้อยละ
นครนายก	๒,๑๒๒.๐๐๐	๕๘๕	๒๗.๕๗	๕๐๔	๒๓.๗๕	๘๑	๑๓.๘๕
ปราจีนบุรี	๑๑,๔๕๗.๕๐๐	๕,๕๔๒	๔๖.๗๖	๔,๖๐๑	๓๘.๔๘	๔๔๑	๑๗.๗๒
ฉะเชิงเทรา	๕,๓๕๑.๐๐๐	๒,๖๒๔	๔๔.๐๔	๑,๘๐๕	๓๓.๗๓	๘๑๔	๓๑.๒๑
ชลบุรี	๔,๓๖๓.๐๐๐	๑,๐๒๐	๒๓.๓๘	๓๘๐	๘.๗๑	๖๔๐	๖๒.๗๔
ระยอง	๓,๕๕๒.๐๐๐	๙๘๘	๒๗.๘๑	๓๙๕	๑๑.๑๒	๕๙๐	๖๐.๐๒
จันทบุรี	๖,๓๓๘,๐๐๐	๓,๑๖๗	๔๙.๙๗	๒,๓๕๖	๓๗.๑๗	๘๑๑	๒๕.๖๑
ตราด	๒,๘๑๙.๐๐๐	๑,๐๖๐	๓๗.๖๐	๙๙๖	๓๕.๓๓	๖๔	๖.๐๔
รวมภาค	๓๖,๕๐๒.๕๐๐	๑๕,๐๓๖	๔๑.๑๙	๑๑,๐๓๗	๓๐.๒๔	๓,๙๙๙	๒๖.๖๐

ที่มา : งานภาพถ่ายดาวเทียม, กองจัดการป่าไม้, กรมป่าไม้, กระทรวงเกษตร และสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๒๔ . โรเนียว

๓.๓ <u>การอุตสาหกรรม</u> อุตสาหกรรมในภาคตะวันออกส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขั้นต้นที่ใช้ผลผลิตจากการเกษตรเช่น แป้งมัน โรงสีข้าว เป็นต้น นอกจากนี้มีอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น การเจียรนัยพลอย และอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการใช้เครื่องจักรกลต่าง ๆ เป็นต้น จากทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกพบว่า พ.ศ. ๒๕๒๑ มีโรงงานในภาคตะวันออก ๒,๒๕๖ โรง เป็นโรงงานอุตสาหกรรมเกี่ยวกับอาหารมากที่สุด ๑,๖๙๓ โรง คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๐๔ ของโรงงานทั้งหมด ในจำนวนนี้เป็นโรงสีข้าว ๑,๐๗๖ โรงหรือร้อยละ ๔๗.๖๙ โรงงานมันสำปะหลัง ๔๖๘ โรง หรือร้อยละ ๒๐.๗๔ โรงงานน้ำตาล ๖๐ โรงหรือร้อยละ ๒.๖๖ โรงงานน้ำแข็ง ๓๐ โรง หรือร้อยละ ๑.๗๗ นอกนั้นเป็นโรงงานอาหารอื่น ๆ เช่น เส้นก๋วยเตี๋ยว น้ำปลา ซีอิ๊ว อาหารสัตว์ เป็นต้น

ตารางที่ ๔ อุตสาหกรรมในภาคตะวันออก พ.ศ. ๒๕๒๑

	ประเภทอุตสาหกรรม	จบ.	ฉช.	ชบ.	ตร.	นย.	ปจ.	รย.	จำนวนรวม	คิดเป็นร้อยละ
วัตถุดิบเกษตร	การผลิตอาหาร	๑๐๕	๑๓๙	๔๐๓	๑๔๔	๕๓	๓๒๖	๘๓	๑,๒๙๓	๓๕.๐
	การผลิตเครื่องดื่ม	-	-	๒	-	-	๑	-	๓	๐.๑
	การผลิตไม้และผลิตภัณฑ์ไม้	๒๐	๒๒	๕๔	๑๕	๖	๑๙	๑๖	๑๕๒	๖.๓
	การผลิตเครื่องเรือนและเครื่องตกแต่ง	-	-	๓	๑	-	๒	-	๖	๐.๒
	การผลิตกระดาษและผลิตภัณฑ์จากกระดาษ	-	๑	-	-	-	-	-	๑	๐.๐
วัตถุดิบไม่ใช่เกษตร	การทำเหมืองแร่และย่อยหิน	๑๔	-	๒๐	-	๓	๙	๑๓	๖๓	๒.๓
	การพิมพ์และการจัดพิมพ์หนังสือ	๒	๑	๑๒	๒	-	๑	-	๑๘	๐.๘
	การผลิตเคมีภัณฑ์และผลิตภัณฑ์เคมี	๑	๑	๙	๓	-	๓	๑	๑๕	๐.๖
	การกลั่นน้ำมัน	-	-	๓	-	-	-	-	๓	๐.๑
	การผลิตภัณฑ์ยางและพลาสติค	๕	๑	๖	-	-	-	-	๑๒	๐.๕
	การผลิตผลิตภัณฑ์จากแร่อโลหะ	๑๒	๕	๔๑	๒	๑	๓	๓	๖๗	๒.๔
	การผลิตผลิตภัณฑ์โลหะยกเว้นเครื่องจักร	๗	-	๕๒	๕	-	-	-	๖๔	๒.๔
	การผลิตเครื่องจักรยกเว้นเครื่องไฟฟ้า	-	๑๑	๑๑	-	-	๒	๑	๒๕	๑.๑
	การผลิตอุปกรณ์ขนส่ง	๑๓	๑๖	๖๖	๑๙	๕	๑๑	๔	๑๓๔	๕.๙
	จำนวนรวม	๑๗๙	๒๓๗	๖๘๒	๑๘๘	๖๘	๓๗๗	๑๒๕	๒,๒๕๖	๑๐๐
	คิดเป็นร้อยละ	๗.๙๓	๑๐.๕๐	๓๐.๒๓	๘.๓๓	๓.๐๑	๓๔.๔๔	๕.๕๔	๑๐๐	-

ที่มา : ทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรมภาคตะวันออก

สนง. คกก. พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๔.๑ ร้อยละของอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกแต่ละประเภท พ.ศ. ๒๕๒๑

ประเภทอุตสาหกรรม		จป.	ฉช.	ชบ.	ตร.	นย.	ปจ.	รย.	รวม
ใช้วัตถุดิบเกษตร	การผลิตอาหาร	๖.๒	๑๐.๖	๒๓.๘	๘.๕	๓.๑	๔๒.๔	๔.๔	๑๐๐.๐
	การผลิตเครื่องดื่ม	–	–	๖๖.๗	–	–	๓๓.๓	–	๑๐๐.๐
	การผลิตไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้	๑๓.๒	๑๔.๕	๓๕.๕	๔.๔	๓.๔	๑๒.๕	๑๐.๕	๑๐๐.๐
	การผลิตเครื่องเรือนและเครื่องตกแต่ง	–	–	๕๔.๐	๑๖.๗	–	๓๓.๓	–	๑๐๐.๐
	การผลิตกระดาษและผลิตภัณฑ์จากกระดาษ	–	๑๐๐.๐	–	–	–	–	–	๑๐๐.๐
ใช้วัตถุดิบไม่ใช่เกษตร	การทำเหมืองแร่และย่อยหิน	๒๒.๒	–	๓๑.๗	–	๔.๘	๑๔.๓	๒๗.๐	๑๐๐.๐
	การพิมพ์และจัดพิมพ์หนังสือ	๑๑.๒	๕.๕	๖๖.๗	๑๑.๑	–	๕.๕	–	๑๐๐.๐
	การผลิตเคมีภัณฑ์และผลิตภัณฑ์เคมี	๖.๗	๖.๗	๖๐.๐	–	–	๒๐.๐	๖.๖	๑๐๐.๐
	การกลั่นน้ำมัน	–	–	๑๐๐.๐	–	–	–	–	๑๐๐.๐
	การผลิตภัณฑ์ยางและพลาสติก	๔๑.๗	๘.๓	๕๐.๐	–	–	–	–	๑๐๐.๐
	การผลิตผลิตภัณฑ์จากแร่อโลหะ	๑๗.๔	๗.๕	๖๑.๒	๓.๐	๑.๕	๔.๔	๔.๕	๑๐๐.๐
	การผลิตผลิตภัณฑ์โลหะยกเว้นเครื่องจักร	๑๐.๔	–	๘๑.๓	๗.๘	–	–	–	๑๐๐.๐
	การผลิตเครื่องจักรยกเว้นเครื่องไฟฟ้า	–	๔๔.๐	๔๔.๐	–	–	๘.๐	๔.๐	๑๐๐.๐
	การผลิตอุปกรณ์ขนส่ง	๔.๗	๑๑.๔	๔๔.๓	๑๔.๒	๓.๗	๘.๒	๓.๐	๑๐๐.๐
รวมยกเว้นเหมืองแร่และย่อยหิน		๗.๕	๑๐.๘	๓๐.๒	๘.๖	๓.๐	๓๕.๐	๔.๔	๑๐๐.๐
รวมทั้งหมด		๗.๔	๑๐.๕	๓๐.๒	๘.๗	๓.๐	๓๔.๕	๕.๖	๑๐๐.๐

ที่มา : ตารางที่ ๔

ภาคตะวันออกมีความได้เปรียบทางด้านแหล่งที่ตั้งอุตสาหกรรม กล่าวคืออยู่ใกล้ตลาดที่กรุงเทพ และมีชายฝั่งทะเลที่เหมาะแก่การพัฒนาด้านการขนส่งทางทะเล นอกจากนี้ยังมีชายแดนติดต่อกับกัมพูชาประชาธิปไตยได้สะดวกอีกด้วย จากการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกพบว่า จังหวัดปราจีนบุรีมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุดคือ ๓๓๗ โรง หรือร้อยละ ๓๔.๔๔ ของภาค รองลงมาคือชลบุรี ๖๘๒ โรง หรือร้อยละ ๓๐.๒๓ ฉะเชิงเทรา ๒๓๗ โรงหรือร้อยละ ๑๐.๕๐ ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการผลิตอาหาร ๑,๖๘๓ โรงหรือร้อยละ ๗๕.๐๔ ของภาค รองลงมาคืออุตสาหกรรมการผลิตไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ ๑๕๒ โรงหรือร้อยละ ๖.๗๔ อุตสาหกรรมการผลิตอุปกรณ์ขนส่ง ๑๔๓ โรงหรือร้อยละ ๕.๔๔

การผลิตอาหารซึ่งเป็นอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ของภาคเป็นโรงสีข้าว ๑,๐๗๖ โรงหรือร้อยละ ๔๗.๖๔ ของภาค รองลงมาคือโรงงานมันสำปะหลังทั้งประเภทมันเส้นและมันอัดเม็ด โรงงานน้ำตาล บริเวณแหล่งอุตสาหกรรมแต่ละประเภทจะอยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ กล่าวคือโรงสีข้าวส่วนมากอยู่ในภาคตะวันออกตอนบนซึ่งมีการทำนา โดยเฉพาะที่จังหวัดปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา โรงงานมันสำปะหลังทั้งประเภทมันเส้นและมันอัดเม็ด มีมากที่บริเวณจังหวัดระยอง - ชลบุรี และปราจีนบุรี - ฉะเชิงเทรา รองลงมาจากโรงงานมันสำปะหลังคือโรงงานน้ำตาลทราย มีมากที่สุดที่จังหวัดชลบุรี แหล่งเพาะปลูกคือชลบุรี - ระยอง สำหรับโรงงานทำน้ำแข็งมีอยู่ทั่วไปโดยเฉพาะบริเวณที่มีท่าเรือประมง

อุตสาหกรรมที่ไม่ใช่การผลิตอาหารมีทั้งหมด ๒๗๗ โรงงานหรือร้อยละ ๑๒.๒๔ ของจำนวนโรงงานทั้งหมด ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดชลบุรี โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเกี่ยวกับอุปกรณ์การขนส่ง เช่นการซ่อมและประกอบรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เรือ อุปกรณ์เรือ เป็นต้น อุตสาหกรรมเหล่านี้เป็นอุตสาหกรรมบริการ มีในจังหวัดชลบุรี ๖๖ โรงงานหรือร้อยละ ๔๔.๒๕ ของโรงงานประเภทอุตสาหกรรมที่ไม่ใช่การผลิตอาหาร นอกจากนี้อุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับการผลิตไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ เช่นไม้แปรรูป ไม้พื้นปาร์เก้ ไม้อัด ประตู หน้าต่าง แต่ไม่รวมฟอร์นิเจอร์ อุตสาหกรรมเกี่ยวกับโลหะ ยกเว้นเครื่องจักร เช่นเหล็กเส้น เหล็กรูปพรรณ อุปกรณ์การเกษตรเป็นต้น อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์จากแร่อโลหะ เช่นกระเบื้องมุงหลังคา เครื่องปั้นดินเผา คอนกรีตบล็อก ท่อคอนกรีต อิฐบล็อก เสาคอนกรีตอัดแรง เป็นต้น อุตสาหกรรม

ดังกล่าวมีในจังหวัดชลบุรีมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด หากจะเปรียบเทียบกับจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีจำนวนโรงงานมากแต่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบเกษตรเป็นส่วนใหญ่

๔. <u>เศรษฐกิจ</u>

๔.๑ <u>โครงสร้างการผลิต</u> มูลค่าผลิตภัณฑ์ภาค (GRP) ของภาคตะวันออก ใน พ.ศ. ๒๕๒๑ คิดตามราคาคงที่ พ.ศ. ๒๕๑๕ มีมูลค่า ๒๐,๕๔๗ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๘.๐๑ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งประเทศ (GDP) รายได้เฉลี่ยของภาค ๖,๗๑๕ บาทต่อบุคคล สูงกว่ารายได้เฉลี่ยทั้งประเทศ ๕,๖๖๔ บาทต่อบุคคล

จากการเปรียบเทียบสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคของแต่ละจังหวัดสามารถจัดกลุ่มจังหวัดตามโครงสร้างการผลิตได้ ๓ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มที่มีโครงสร้างการผลิตเป็นเกษตรกรรม และมีมูลค่าผลิตภัณฑ์เกษตรกรรมมากกว่าการค้าและอุตสาหกรรม คือ นครนายก ระยอง ปราจีนบุรี ส่วนฉะเชิงเทรามีมูลค่าผลิตภัณฑ์เกษตรกรรมมากกว่าอุตสาหกรรม

๒. กลุ่มที่มีโครงสร้างการผลิตเป็นอุตสาหกรรม มีจังหวัดชลบุรีเพียงแห่งเดียว มีอุตสาหกรรมมากกว่าการค้าและบริการ

๓. กลุ่มที่มีโครงสร้างการผลิตเป็นการค้าและบริการ ได้แก่ จังหวัดตราดและจันทบุรี โดยจังหวัดตราดมีการค้าและบริการมากกว่าเกษตรกรรม ส่วนจันทบุรีมีเกษตรกรรมใกล้เคียงกับการค้าและบริการ (ตารางที่ ๓ ภาคผนวก และแผนภูมิที่ ๒)

กลุ่มจังหวัดตามโครงสร้างการผลิตไม่เปลี่ยนจาก พ.ศ. ๒๕๑๗ เท่าใดนัก นอกจากในกลุ่มเกษตรกรรม จังหวัดปราจีนบุรีมีเกษตรกรรมมากกว่าอุตสาหกรรมใน พ.ศ. ๒๕๑๗ แต่ใน พ.ศ. ๒๕๒๑ มีเกษตรกรรมมากกว่าการค้าและบริการ จังหวัดฉะเชิงเทราในพ.ศ.๒๕๑๗ มูลค่าผลิตภัณฑ์เกษตรกรรมมากกว่าการค้าและบริการ แต่ใน พ.ศ. ๒๕๒๑ มีเกษตรกรรมมากกว่าอุตสาหกรรมโดยมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมใกล้เคียงกับการค้าและบริการ
(ตารางที่ ๔ ภาคผนวก และแผนภูมิที่ ๓)

ตารางที่ ๕ ร้อยละผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด รายสาขา พ.ศ. ๒๕๒๑

สาขาการผลิต	นครนายก	ปราจีนบุรี	ฉะเชิงเทรา	ชลบุรี	ระยอง	จันทบุรี	ตราด	รวม GP
เกษตรกรรม	๖.๒๓	๑๕.๒๕	๑๔.๓๕	๒๔.๓๔	๑๓.๓๓	๘.๓๒	๓.๖๖	๑๐๐.
เพาะปลูก	๓.๓๓	๑๓.๓๘	๑๓.๐๐	๓๐.๔๕	๑๔.๔๐	๔.๘๕	๒.๖๔	๑๐๐.
เลี้ยงสัตว์	๕.๓๕	๑๕.๔๑	๒๕.๘๓	๒๓.๑๓	๔.๔๐	๑๐.๓๕	๕.๖๑	๑๐๐.
ประมง	๑.๖๑	๐.๖๐	๓๑.๐๔	๒๖.๔๓	๑๒.๖๓	๒๐.๓๑	๖.๓๔	๑๐๐.
ป่าไม้	๐.๑๕	๑๕.๕๔	๓.๐๐	๑.๐๔	๘.๑๔	๕๘.๓๔	๔.๒๔	๑๐๐.
อุตสาหกรรม	๒.๑๘	๓.๘๐	๓.๑๔	๖๘.๐๐	๓.๓๓	๕.๐๔	๒.๔๖	๑๐๐.
เหมืองแร่ยอยหิน	๖.๔๔	๑๓.๓๘	๐.๑๒	๔๐.๓๒	๑๘.๓๔	๑๐.๕๕	๑๐.๓๖	๑๐๐.
อุสาหกรรม	๑.๕๕	๓.๐๔	๖.๒๖	๓๑.๖๓	๖.๓๘	๔.๓๓	๒.๐๓	๑๐๐.
กอสร้าง	๕.๔๔	๑๖.๘๔	๒๐.๒๒	๒๘.๕๖	๑๐.๖๔	๑๒.๒๒	๖.๐๓	๑๐๐.
ไฟฟ้าประปา	๑.๓๔	๔.๕๘	๕.๒๕	๖๓.๔๕	๑๒.๓๑	๖.๔๖	๑.๓๒	๑๐๐.
การค้าและบริการ	๔.๔๓	๔.๔๒	๔.๐๐	๔๕.๑๔	๑๒.๑๓	๑๒.๘๓	๓.๐๐	๑๐๐.
ขนส่งคมนาคม	๓.๕๖	๔.๘๐	๓.๔๐	๔๓.๔๖	๑๓.๓๔	๒๐.๖๘	๑๔.๓๖	๑๐๐.
ค้าปลีกค้าส่ง	๓.๔๒	๖.๔๔	๘.๔๖	๕๘.๘๓	๑๐.๔๖	๘.๓๓	๓.๕๒	๑๐๐.
ธนาคารประกันภัย	๓.๐๓	๖.๓๔	๑๔.๓๔	๔๑.๔๑	๑๒.๖๕	๑๖.๓๕	๔.๖๔	๑๐๐.
ที่อยู่อาศัย	๘.๓๑	๒๑.๑๔	๑๖.๓๖	๒๔.๓๔	๑๓.๐๕	๑๐.๘๘	๕.๐๘	๑๐๐.
บริหารป้องกันฯ	๓.๑๑	๒๓.๒๒	๑๓.๓๖	๒๓.๔๐	๑๑.๘๔	๑๑.๑๕	๕.๘๓	๑๐๐.
บริการ	๓.๔๓	๓.๐๘	๔.๓๓	๕๘.๕๖	๓.๒๓	๔.๖๓	๓.๓๖	๑๐๐.
ผลิตภัณฑ์จังหวัด (GPP)	๔.๓๓	๑๑.๑๓	๑๒.๔๖	๔๖.๓๕	๑๒.๕๕	๘.๕๖	๔.๑๔	๑๐๐.

แผนภูมิที่ 2 โครงสร้างเศรษฐกิจ

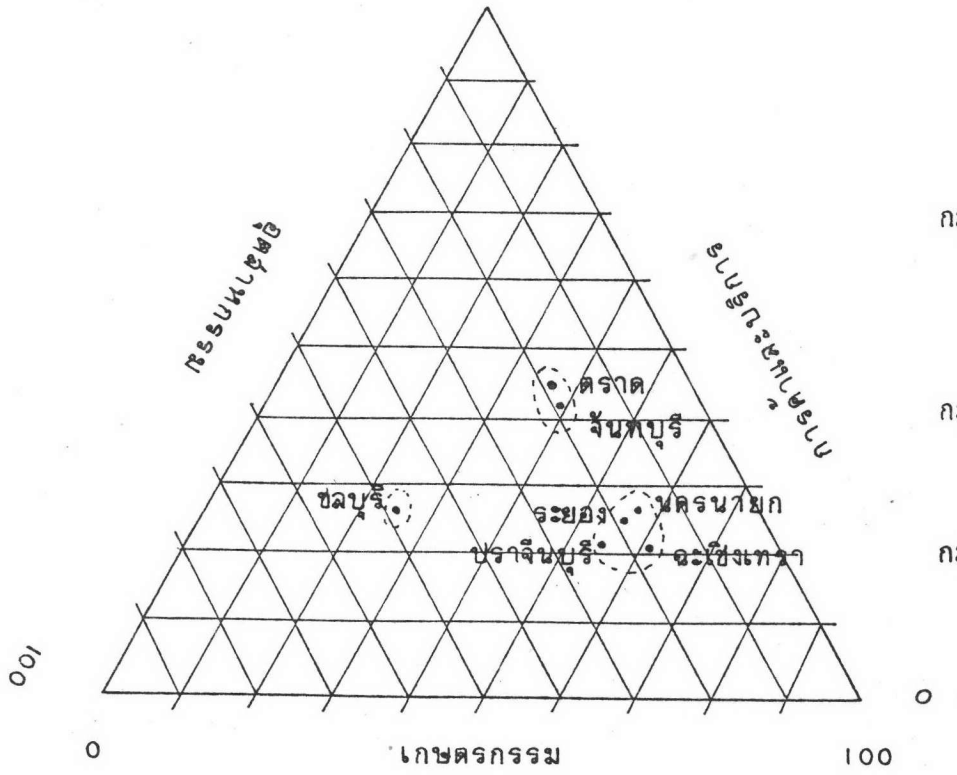

พ.ศ. 2521.

กลุ่มเกษตรกรรม

ฉะเชิงเทรา นครนายก
ปราจีนบุรี ระยอง

กลุ่มอุตสาหกรรม

ชลบุรี

กลุ่มการค้าและบริการ

ตราด จันทบุรี

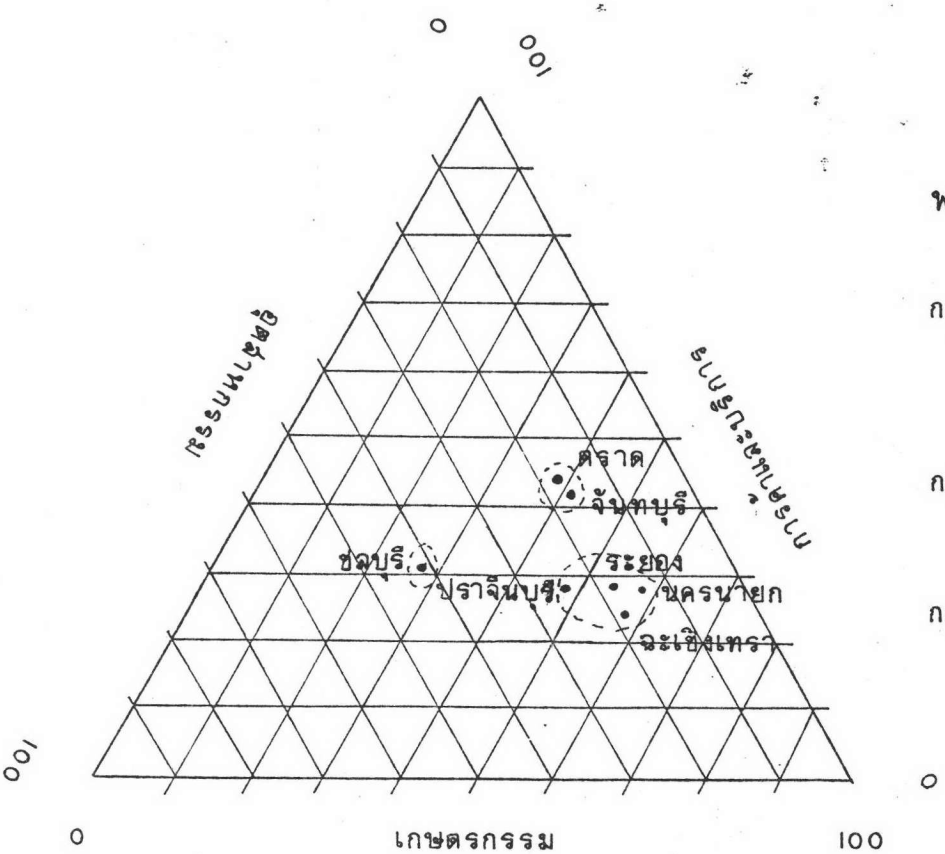

พ.ศ. 2517.

กลุ่มเกษตรกรรม

นครนายก ฉะเชิงเทรา
ระยอง ปราจีนบุรี

กลุ่มอุตสาหกรรม

ชลบุรี

กลุ่มการค้าและบริการ

ตราด จันทบุรี

แผนภูมิที่ 3 มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด พ.ศ 2517 และ พ.ศ 2521.

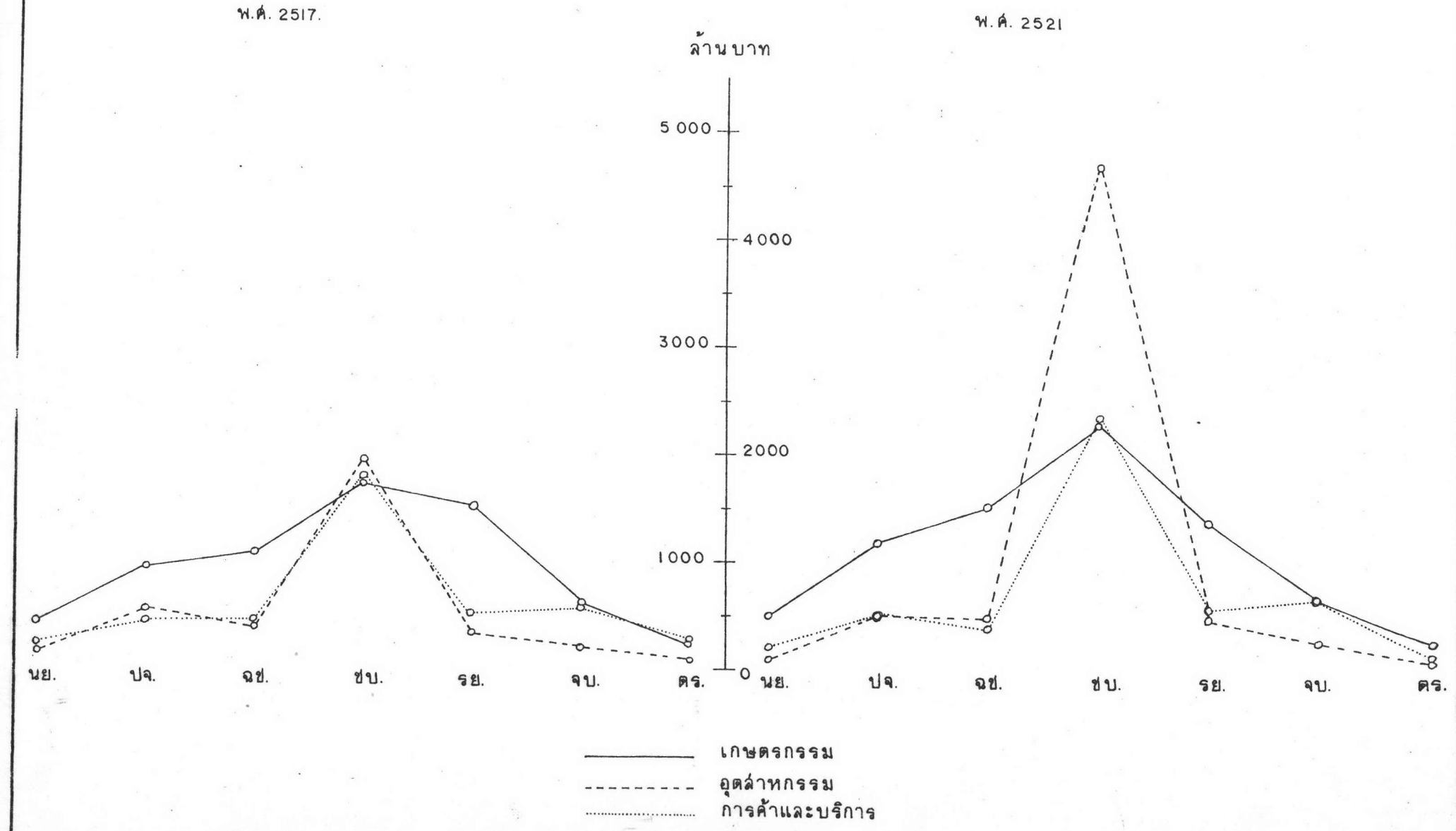

มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด (GPP) ใน พ.ศ. ๒๕๒๑ พบว่าจังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดสูงสุดคือ จังหวัดชลบุรี มีมูลค่า ๔,๖๓๑.๑ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๗๕ ของภาค รองลงมาคือจังหวัดระยองและฉะเชิงเทรา มีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดขนาดใกล้เคียงกัน คือระยอง ๒,๕๘๗.๗ ล้านบาท ฉะเชิงเทรา ๒,๕๖๕.๔ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๕ และ ๑๒.๔๖ ตามลำดับ จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดต่ำคือ จังหวัดตราด ๘๕๓.๐ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๔.๑๔ ของภาค นครนายก ๗๔๘.๔ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๔.๓๕ จันทบุรี ๑,๗๖๒.๖ ล้านบาท ร้อยละ ๘.๕๖ (ตารางที่ ๑ ภาคผนวก) เมื่อเปรียบเทียบการผลิตแต่ละสาขาพบว่า การผลิตสาขาอุตสาหกรรมอันเป็นสาขาการผลิตที่มีความผูกพันกับความเป็นเมืองมากที่สุดนั้น จังหวัดชลบุรีมีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดในสาขาอุตสาหกรรมมากที่สุด ร้อยละ ๖๘.๐๐ จากสาขาอุตสาหกรรมรวมทั้งภาค รองลงมาคือ จังหวัดปราจีนบุรีร้อยละ ๗.๘๐ ระยองร้อยละ ๗.๓๓ (ตารางที่ ๕) เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมที่กระจายตัวอยู่ในภาคตะวันออก พบว่าจังหวัดปราจีนบุรีมีโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุดคือร้อยละ ๓๔.๕ จากจำนวนรวมทั้งภาค รองลงมาคือจังหวัดชลบุรีมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมร้อยละ ๓๐.๒ (ตารางที่ ๔.๑) แสดงว่ามูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดสาขาอุตสาหกรรมไม่ขึ้นอยู่กับจำนวนโรงงาน การที่มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดสาขาอุตสาหกรรมชลบุรีมีมูลค่าสูงสุดแต่จำนวนโรงงานน้อยกว่าปราจีนบุรี และมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดสาขาอุตสาหกรรมปราจีนบุรีน้อยกว่าชลบุรีทั้งที่มีจำนวนโรงงานมากกว่า ทั้งนี้เพราะอุตสาหกรรมในจังหวัดชลบุรีเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เป็นอุตสาหกรรมเพื่อการอุปโภคมากกว่าการบริโภค ส่วนโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดปราจีนบุรีเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก เป็นอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อบริโภค เช่นโรงสีข้าว โรงงานทำเส้นก๋วยเตี๋ยว เป็นต้น จึงมีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดต่ำ

๔.๒ <u>ฐานเศรษฐกิจ</u> (Economic Base) ของภาคและรายจังหวัด โดยใช้ค่า Location Quotient (L.Q) ของแต่ละสาขาการผลิตของภาค ถ้าสาขาการผลิตใดมีค่า L.Q มากกว่า ๑.๐ แสดงว่าการผลิตสาขานั้นเพียงพอบริโภคภายในภาคและเหลือส่งออก (Export) นอกภาคด้วย การผลิตในสาขาใดที่มีเหลือส่งออกจัดว่าการผลิตในสาขานั้นเป็นฐานเศรษฐกิจของภาค (Economic Base) ถ้ามีค่า ๑.๐ แสดงว่าเพียงพอสำหรับบริโภคภายในภาคเท่านั้น ถ้ามีค่าต่ำกว่า ๑.๐ แสดงว่าไม่เพียงพอที่จะใช้บริโภคภายในภาค ต้องนำเข้า (Import) จากภายนอกภาค

การหาค่า Location Quotient คิดจากสูตร [๑]

$$L \cdot Q_i = \frac{V^i_{p/GRP}}{V^i_{n/GDP}}$$

V^i_p = มูลค่าการผลิต i ในภาค (หรือจังหวัด)
V^i_n = มูลค่าการผลิต i ในประเทศ (หรือภาค)
GRP = ผลิตภัณฑ์ภาค (หรือผลิตภัณฑ์จังหวัด = GPP)
GDP = ผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งประเทศ (หรือผลิตภัณฑ์ภาค GRP)

ตารางที่ ๖ ค่า Location Quotient ภาคตะวันออกรายจังหวัด พ.ศ.๒๕๒๑

สาขาการผลิต	นครนายก	ปราจีนบุรี	ฉะเชิงเทรา	ชลบุรี	ระยอง	จันทบุรี	ตราด	รวม
๑. เกษตรกรรม	๑.๔๓	๑.๓๗	๑.๕๖	๐.๖๓	๑.๓๘	๑.๐๒	๐.๘๘	๑.๔
เพาะปลูก	๐.๒๗	๑.๒๐	๑๑.๐๓	๐.๒๐	๑.๑๗	๐.๔๓	๐.๔๙	๑.๐
เลี้ยงสัตว์	๐.๑๐	๐.๑๓	๐.๑๘	๐.๐๕	๐.๐๗	๐.๑๑	๐.๑๒	๐.๑
ประมง	๐.๐๕	๐.๐๑	๐.๓๓	๐.๐๘	๐.๑๓	๐.๓๑	๐.๒๒	๐.๑
ป่าไม้	๐.๐๐๒	๐.๐๓	๐.๐๒	๐.๐๐๒	๐.๐๒	๐.๑๗	๐.๐๕	๐.๐
๒. อุตสาหกรรม	๐.๕๑	๐.๗๐	๐.๕๘	๑.๔๕	๐.๕๘	๐.๕๙	๐.๕๙	๑.๑
เหมืองแร่อโลหะ	๐.๐๒	๐.๐๑	-	๐.๐๑	๐.๐๒	๐.๐๒	๐.๐๓	๐.๐
อุตสาหกรรม	๐.๓๘	๐.๕๖	๐.๔๕	๑.๐๖	๐.๔๘	๐.๔๕	๐.๔๕	๑.๐
ก่อสร้าง	๐.๐๙	๐.๑๑	๐.๑๒	๐.๐๔	๐.๐๖	๐.๑๐	๐.๑๑	๐.๐
ไฟฟ้าประปา	๐.๐๑	๐.๐๑	๐.๐๐๓	๐.๐๓	๐.๐๒	๐.๐๒	๐.๐๑	๐.๐
๓. การค้าและบริการ	๑.๐๑	๐.๘๔	๐.๗๒	๐.๙๒	๐.๙๗	๑.๕๐	๑.๖๙	๐.๖
คมนาคมขนส่ง	๐.๒๒	๐.๑๑	๐.๐๒	๐.๒๐	๐.๓๙	๐.๖๔	๐.๔๕	๐.๑
ค้าปลีกค้าส่ง	๐.๑๗	๐.๑๔	๐.๑๕	๐.๒๘	๐.๑๘	๐.๒๒	๐.๑๙	๐.๑
ธนาคารประกันภัย	๐.๐๓	๐.๐๒	๐.๐๔	๐.๐๓	๐.๐๔	๐.๐๗	๐.๐๔	๐.๐
ที่อยู่อาศัย	๐.๑๘	๐.๑๘	๐.๑๒	๐.๐๕	๐.๑๐	๐.๑๒	๐.๑๑	๐.๐
บริหารปองกันฯ	๐.๑๗	๐.๒๒	๐.๑๑	๐.๐๖	๐.๑๐	๐.๑๔	๐.๑๕	๐.๐
บริการ	๐.๒๕	๐.๑๘	๐.๒๒	๐.๓๕	๐.๑๖	๐.๓๑	๐.๒๕	๐.๑
รายได้เฉลี่ยต่อหัว/บาท	๔,๕๑๗	๓,๘๐๙	๕,๓๗๙	๑๓,๗๓๙	๗,๔๔๙	๕,๖๔๙	๖,๔๖๒	๖,๗๑๕

ที่มา : คำนวณจากตารางที่ ๑. ภาคผนวก

---

[๑] W. Isard, Methods of Regional Analysis : An Introduction to Regional Science. (Mass : The M.I.T. Press, 1960) pp. 194 - 198

จากค่า L.Q ของมูลค่าการผลิตแต่ละสาขาในภาคตะวันออกพบว่า ฐานเศรษฐกิจของภาคตะวันออกขึ้นอยู่กับการผลิตหมวดเกษตรกรรมและหมวดอุตสาหกรรม L.Q ของหมวดเกษตรกรรมคือ ๑.๔๕ หมวดอุตสาหกรรมคือ ๑.๑๔ แสดงว่าการผลิตในหมวดเกษตรกรรมและหมวดอุตสาหกรรมมีเหลือส่งออกนอกภาค ส่วนหมวดการค้าและบริการมีค่า L.Q ๐.๖๒ แสดงว่าไม่เพียงพอบริโภคภายในภาค ต้องนำเข้าจากภายนอก

การผลิตหมวดเกษตรกรรมเป็นกิจกรรมการผลิตขั้นต้น (Primary Production) ประกอบด้วยการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมง และป่าไม้ สาขาการผลิตที่เป็นฐานสำคัญของการผลิตในหมวดนี้คือการเพาะปลูกมีมูลค่าการผลิต ๖,๐๔๔.๓ ล้านบาทหรือร้อยละ ๓๔.๒๒ ของผลิตภัณฑ์ภาคมีค่า L.Q เท่ากับ ๑.๐๔ จังหวัดที่มีฐานทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับการผลิตหมวดเกษตรกรรมคือ ฉะเชิงเทรา นครนายก ระยอง ปราจีนบุรีและจันทบุรี

การผลิตหมวดอุตสาหกรรมเป็นกิจกรรมการผลิตขั้นที่ ๒ (Secondary Production) ประกอบด้วยเหมืองแร่ย่อยหิน อุตสาหกรรม ก่อสร้าง ไฟฟ้า ประปา มีมูลค่าการผลิตเหลือส่งออกรองจากการผลิตในหมวดเกษตรกรรม สาขาการผลิตที่เป็นฐานสำคัญคืออุตสาหกรรมมีมูลค่าการผลิต ๖,๒๖๓.๔ ล้านบาท หรือร้อยละ ๓๔.๑๔ ของผลิตภัณฑ์ภาคมีค่า L.Q เท่ากับ ๑.๐๒ จังหวัดที่มีฐานเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับการผลิตหมวดอุตสาหกรรมมีจังหวัดชลบุรีเพียงแห่งเดียว คือจังหวัดชลบุรีมีค่า L.Q เท่ากับ ๑.๓๖ มูลค่าการผลิต ๔,๔๘๘.๘ ล้านบาท หรือร้อยละ ๔๖.๖๑ ของผลิตภัณฑ์จังหวัด

การผลิตหมวดการค้าและบริการเป็นกิจกรรมการผลิตขั้นที่ ๓ (Tertiary Production) ประกอบด้วยการขนส่งคมนาคม ค้าปลีกค้าส่ง ธนาคารและประกันภัย ที่อยู่อาศัย การบริหารและป้องกันประเทศ การบริการ การผลิตในหมวดนี้ไม่เพียงพอแก่การบริโภคภายในภาค มีมูลค่าการผลิต ๕,๔๘๗.๒ หรือร้อยละ ๒๖.๖๔

ของผลิตภัณฑ์ภาค มีค่า L.Q เท่ากับ ๐.๖๒ แม้ว่าฐานเศรษฐกิจของภาคไม่ได้ขึ้นอยู่กับการผลิตหมวดการค้าและบริการ แต่ฐานเศรษฐกิจของจังหวัดตราดและจันทบุรีมีการผลิตเหลือส่งออกโดยมีความผูกพันอยู่กับการผลิตสาขาขนส่งและคมนาคม และจังหวัดนครนายกมีการผลิตเพียงพอบริโภคภายในจังหวัดเท่านั้น

๔.๓ <u>การเติบโตของผลิตภัณฑ์ภาค</u> การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตจาก พ.ศ. ๒๕๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๑ พบว่าการผลิตหมวดอุตสาหกรรมมีการเพิ่มมากขึ้นจากเดิมร้อยละ ๖๘.๕๔ เฉลี่ยอัตราเพิ่มร้อยละ ๑๓.๔๐ ต่อปี สาขาที่มีการเพิ่มมากที่สุดของภาคคือไฟฟ้าและประปาอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๑๔.๕๔ ต่อปี รองลงมาคืออุตสาหกรรมเพิ่มจากเดิมร้อยละ ๗๓.๘๒ อัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๑๔.๗๖ ต่อปี นอกจากนี้คือเหมืองแร่และย่อยหินอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๔.๓๒ ต่อปี ก่อสร้างอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๕.๗๔ ต่อปี จังหวัดที่มีการเพิ่มขึ้นของการผลิตหมวดอุตสาหกรรมคือชลบุรี เพิ่มจากเดิมมากที่สุดเฉลี่ยอัตราเพิ่มร้อยละ ๑๒.๘๑ ต่อปี จันทบุรีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๘.๙๗ ต่อปี ฉะเชิงเทราอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๘.๓๖ ต่อปี ตราดอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๗.๔๖ ต่อปี นครนายกอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๗.๕๘ ต่อปี (ตารางที่ ๕ ภาคผนวก)

หมวดเกษตรกรรมมีอัตราการเพิ่มรองลงมาจากการผลิตหมวดอุตสาหกรรม เพิ่มจากเดิมร้อยละ ๓๐.๔๐ เฉลี่ยอัตราเพิ่มร้อยละ ๖.๑๔ ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราเพิ่มที่ต่ำกว่าหมวดอุตสาหกรรม สาขาการผลิตที่เพิ่มมากที่สุดคือการเพาะปลูกเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๖.๔๓ ต่อปี รองลงมาคือการเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๖.๑๑ ต่อปี ประมงเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๕.๗๗ ต่อปี จังหวัดที่มีการเพิ่มการผลิตหมวดเกษตรกรรมมากที่สุดคือฉะเชิงเทรา อัตราเฉลี่ยร้อยละ ๘.๑๔ ต่อปี รองลงมาคือระยองเพิ่มเฉลี่ยในอัตราร้อยละ ๗.๖๐ ต่อปี ชลบุรีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๗.๔๐ ต่อปี ปราจีนบุรีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๔.๘๓ ต่อปี จันทบุรีมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๒.๖๖ ต่อปี นครนายกอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๒.๔๕ ต่อปี ตราดอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๐.๗๓ ต่อปี

หมวดการค้าและบริการมีการผลิตเพิ่มน้อยที่สุดคือเพิ่มจากเดิมร้อยละ ๒๗.๓๑ อัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๙.๘๖ ต่อปี สาขาที่มีการเพิ่มมากคือธนาคารและการประกันภัย อัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๗.๘๖ ต่อปี การบริการเพิ่มอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๗.๒๐ ต่อปี การบริการและป้องกันประเทศเพิ่มอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๖.๘๖ ต่อปี การคมนาคมขนส่งเพิ่มในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๙.๗๐ ต่อปี ค้าปลีกค้าส่งเพิ่มในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๓.๑๙ ต่อปี จังหวัดที่มีการเพิ่มในหมวดการค้าและการบริการมากที่สุดคือจังหวัดชลบุรีเพิ่มจากเดิมร้อยละ ๓๗.๐๐ เพิ่มอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๗.๔๐ ต่อปี รองลงมาคือตราดเพิ่มในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๙.๑๗ ต่อปี ระยองอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๙.๐๑ ต่อปี นครนายกอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๔.๙๔ ต่อปี ฉะเชิงเทราอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๔.๒๒ ต่อปี ปราจีนบุรีเพิ่มในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๓.๓๑ ต่อปี จันทบุรีอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๒.๙๔ ต่อปี

แม้ว่าการผลิตแต่ละหมวดโดยส่วนรวมเพิ่มขึ้น แต่การผลิตบางสาขามีการลดลงในบางจังหวัดเช่น การผลิตหมวดอุตสาหกรรมเป็นหมวดที่มีการผลิตเพิ่มมากที่สุดของภาค แต่การผลิตสาขาเหมืองแร่และย่อยหินในจังหวัดนครนายกลดลงในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๙.๙๗ ต่อปี หมวดเกษตรกรรมมีการผลิตลดลงในสาขาการประมงที่จังหวัดตราดลดลงอัตราร้อยละ ๙.๖๙ ต่อปี ระยองลดลงในการผลิตสาขาประมงเช่นกันอัตราร้อยละ ๓.๙๖ ต่อปี การผลิตสาขาป่าไม้จังหวัดฉะเชิงเทราลดลงอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๖.๗๖ ต่อปี จันทบุรีลดลงอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๑.๙๐ ต่อปี หมวดการค้าและบริการสาขาค้าปลีกค้าส่งลดลงแทบทุกจังหวัด ยกเว้นชลบุรีและระยอง จังหวัดที่ลดลงมากที่สุดคือปราจีนบุรีลดลงในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๙.๘๖ ต่อปี รองลงมาคือจันทบุรีลดลงในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๓.๙๑ ต่อปี นครนายกลดลงอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๒.๘๘ ต่อปี

กล่าวโดยสรุป การผลิตที่เป็นฐานเศรษฐกิจของภาคตะวันออกคือ หมวดเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม สำหรับอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกเป็นอุตสาหกรรมการเกษตร ประกอบกับนโยบายและเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมหลักในบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก เช่น พัฒนาการท่องเที่ยว ส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อการส่ง

ออกโดยตั้งนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง เป็นต้น [๑] ซึ่งจะทำให้ภาคตะวันออกโดยเฉพาะจังหวัดชลบุรีมีบทบาทมากขึ้น การผลิตในหมวดอุตสาหกรรมและการค้าการบริการอันเป็นหมวดการผลิตที่มีความผูกพันกับภาคเมืองมากกว่าภาคชนบทมีแนวโน้มเติบโต นอกจากชลบุรีเป็นจังหวัดที่มีอัตราการเติบโตสูงสุดของภาคคือ เฉลี่ยร้อยละ ๑๒.๐๔ ต่อปี มีมูลค่าการผลิตสูงสุดเกือบทุกหมวด เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจมากที่สุด จังหวัดที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของภาครองลงมาคือฉะเชิงเทรา และระยอง มีอัตราเติบโตเฉลี่ยร้อยละ ๗.๔๐ ต่อปีตามลำดับ ส่วนจังหวัดตราด จันทบุรี นครนายก ปราจีนบุรี มีอัตราการเติบโตน้อยที่สุดประมาณร้อยละ ๓ ต่อปี (แผนภูมิที่ ๔)

๔. <u>บริการขั้นพื้นฐาน</u>

บริการขั้นพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยการคมนาคมขนส่ง การชลประทาน การไฟฟ้าและโทรศัพท์

๔.๑ <u>การคมนาคมขนส่ง</u> ภาคตะวันออกมีพื้นที่ขนาดเล็กและอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร การคมนาคมทำได้สะดวกทั้งทางบกและทางน้ำ และไม่จำเป็นต้องมีทางอากาศ

ก. ทางบก มีทั้งทางรถไฟและทางหลวงแผ่นดิน เป็นเส้นทางที่สะดวกรวดเร็ว สามารถติดต่อได้ทั่วถึงทั้งภายในและระหว่างภาคและยังผ่านชายแดนไปยังกรุงพนมเปญด้วย ทางรถไฟอยู่ในภาคตะวันออกตอนบนระยะทางประมาณ ๒๕๕ กิโลเมตร จากกรุงเทพผ่านฉะเชิงเทรา บางน้ำเปรี้ยว บ้านสร้าง ปราจีนบุรี ประจันตคาม กบินทร์บุรี สระแก้ว วัฒนานคร สิ้นสุดเส้นทางที่ชายแดนอรัญประเทศ ชายแดนนี้เพิ่งหยุดลงเมื่อกัมพูชาตัดสัมพันธ์ทางการทูตกับไทย พ.ศ. ๒๕๐๒ ปัจจุบันการพัฒนาแหล่งอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกทำให้ขยายเส้นทางรถไฟมายังภาคตะวันออกตอนล่าง โดยมีโครงการต่อเส้นทางแยกจากแปดริ้วลงมาทางใต้ผ่านชลบุรี ศรีราชา แหลมฉบัง ส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งแยกจากชลบุรีผ่านบ้านค่าย แกลง เมืองจันทบุรี ไปสิ้นสุดที่ตราด และมีเส้นทางเชื่อมภาคตะวันออกกับภาค

---

[๑] สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, <u>แผนนโยบายการพัฒนาเมืองในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ (๒๕๒๕ - ๒๕๒๙)</u>, ไม่ปรากฏที่พิมพ์ หน้า ๒๙

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิ 4 การเติบโตทางเศรษฐกิจ

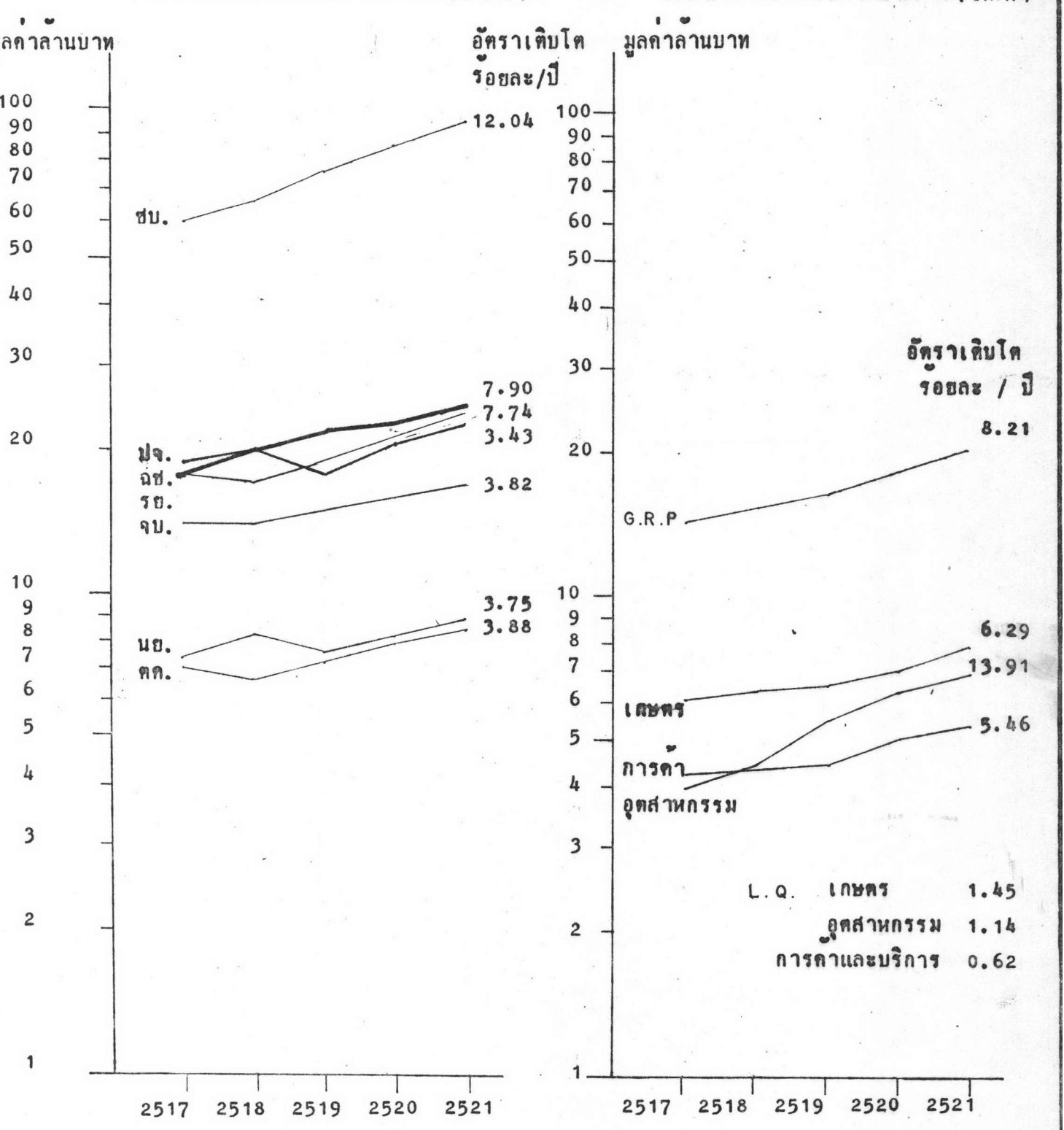

ตะวันออกกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยแยกจากบ้านพรมแสวงกบินทร์บุรีขึ้นไปทางเหนือเชื่อมกับสายแก่งคอยนครราชสีมาที่สถานีภูเขาลาด

ทางหลวงแผ่นดินประกอบด้วยทางหลวงสายประธานหลักของประเทศได้แก่ทางหลวงหมายเลข ๓ (สุขุมวิท) จากกรุงเทพผ่านสมุทรปราการ คลองด่าน ชลบุรี สัตหีบ ระยอง จันทบุรี สิ้นสุดที่ตราด ปริมาณการจราจรช่วงกรุงเทพ - พัทยา ๖๐,๐๐๐ คัน/วัน พัทยา - ระยอง ๘,๐๐๐ คัน/วัน ระยอง - ตราด ๓,๔๐๐ คัน/วัน

สายหลักของภาค เป็นทางหลวงแผ่นดินแยกจากสายหลักของประเทศได้แก่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๓ หมายเลข ๓๔ และหมายเลข ๓๖ สำหรับหมายเลข ๓๓ เริ่มจากหินกองผ่านนครนายก ปราจีนบุรี กบินทร์บุรี สระแก้ว สิ้นสุดที่ชายแดนอรัญประเทศ หมายเลข ๓๔ เริ่มจากบางนา ผ่านบางปะกง ชลบุรี บรรจบกับทางหลวงแผ่นดินสายประธานหมายเลข ๓ (สุขุมวิท) ที่อำเภอแกลง จังหวัดระยอง หมายเลข ๓๖ แยกจากทางหลวงประธานหมายเลข ๓ ที่อำเภอบางละมุงบรรจบทางหลวงสายประธานหมายเลข ๓ ที่ระยอง

สายรองของภาคได้แก่หมายเลข ๓๐๔ จากมีนบุรีผ่านฉะเชิงเทรา พนมสารคาม กบินทร์บุรี เชื่อมต่อกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่นครราชสีมา หมายเลข ๓๐๕ จากรังสิต ผ่านองค์รักษ์ นครนายก หมายเลข ๓๑๔ จากบางปะกงถึงฉะเชิงเทรา หมายเลข ๓๑๕ จากชลบุรีผ่านพนัสนิคม ฉะเชิงเทรา หมายเลข ๓๑๖ แยกจากทางหลวงหมายเลข ๓ ถึงจันทบุรี หมายเลข ๓๑๗ จากจันทบุรีผ่านโป่งน้ำร้อน สระแก้ว หมายเลข ๓๑๘ จากตราดผ่านไม้รูด คลองใหญ่ หมายเลข ๓๑๙ แยกจากสายหลักของภาคหมายเลข ๓๓ ที่ปราจีนบุรีมาบรรจบหมายเลข ๓๐๔ ที่พนมสารคาม หมายเลข ๓๒๐ แยกจากทางหลวงหมายเลข ๓ ถึงสถานีรถไฟปราจีนบุรี หมายเลข ๓๓๑ จากสัตหีบถึงพนมสารคาม หมายเลข ๓๓๒ แยกจากหมายเลข ๓ ที่เขาหาดยาวถึงคลองไผ่ นอกจากนี้มีทางหลวงจังหวัดเชื่อมต่อระหว่างชุมชนต่าง ๆ ภายในจังหวัดอีกด้วย (แผนที่ที่ ๙, ๑๐, ๑๑)

ข. ทางน้ำ นอกจากทางแม่น้ำบางปะกงซึ่งเคยเป็นเส้นทางลำเลียงข้าวแล้ว ทางทะเลยังเป็นท่าเรือขนส่งสินค้าด้วย

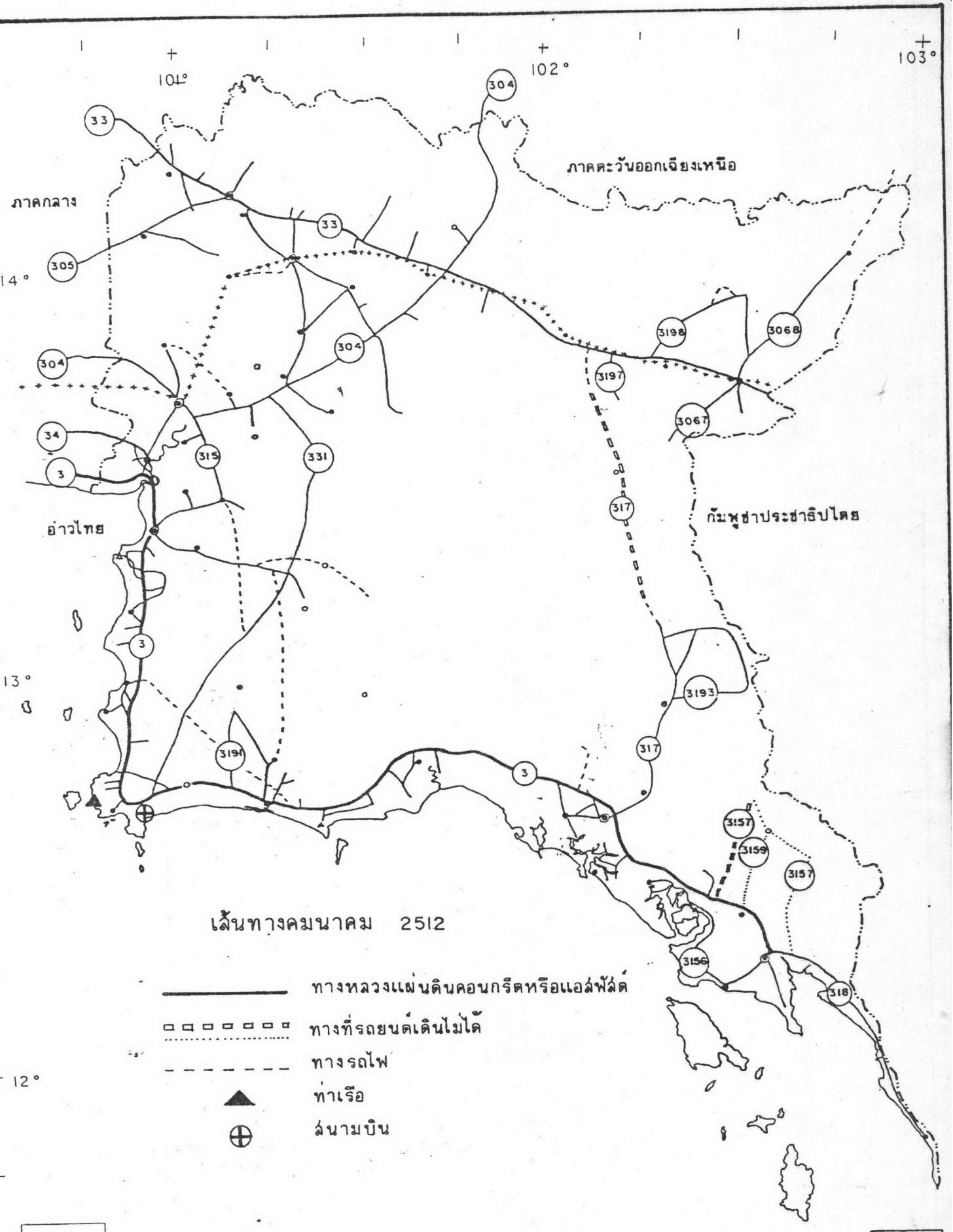

เส้นทางคมนาคม 2512

ทางหลวงแผ่นดินคอนกรีตหรือแอล์ฟัล์ต

ทางที่รถยนต์เดินไม่ได้

ทางรถไฟ

ท่าเรือ

สนามบิน

0 20 40 กม.

แผนที่ 9

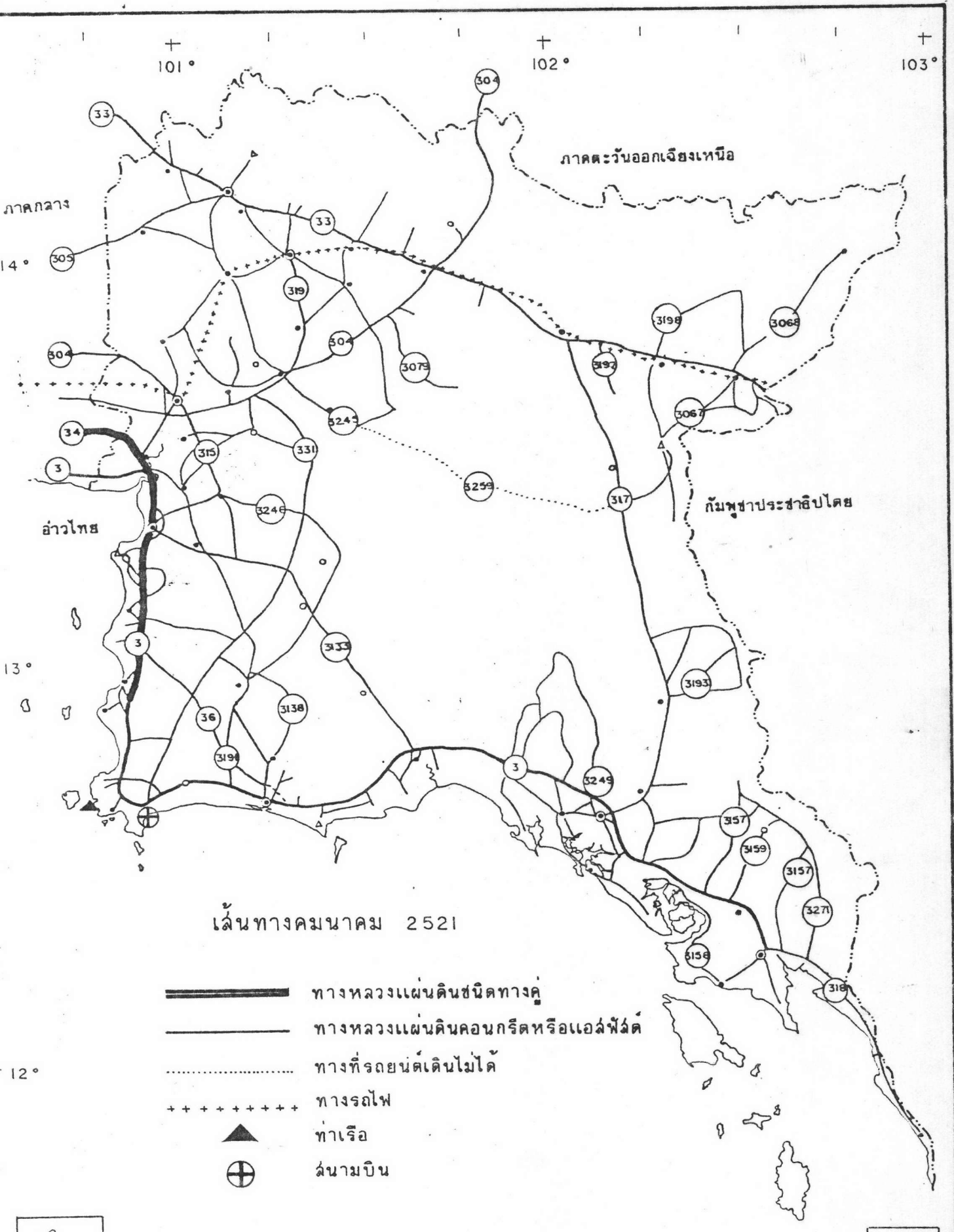
101°
102°
103°
14°
13°
12°
ภาคกลาง
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
อ่าวไทย
กัมพูชาประชาธิปไตย
33
304
305
319
3198
3068
3079
3245
3067
34
315
331
3
3246
3259
317
3133
3193
3138
36
3194
3249
3157
3159
3271
3156
318
เส้นทางคมนาคม 2521
ทางหลวงแผ่นดินชนิดทางคู่
ทางหลวงแผ่นดินคอนกรีตหรือแอสฟัลต์
ทางที่รถยนต์เดินไม่ได้
ทางรถไฟ
ท่าเรือ
สนามบิน
0 20 40 กม.

แผนที่ 10

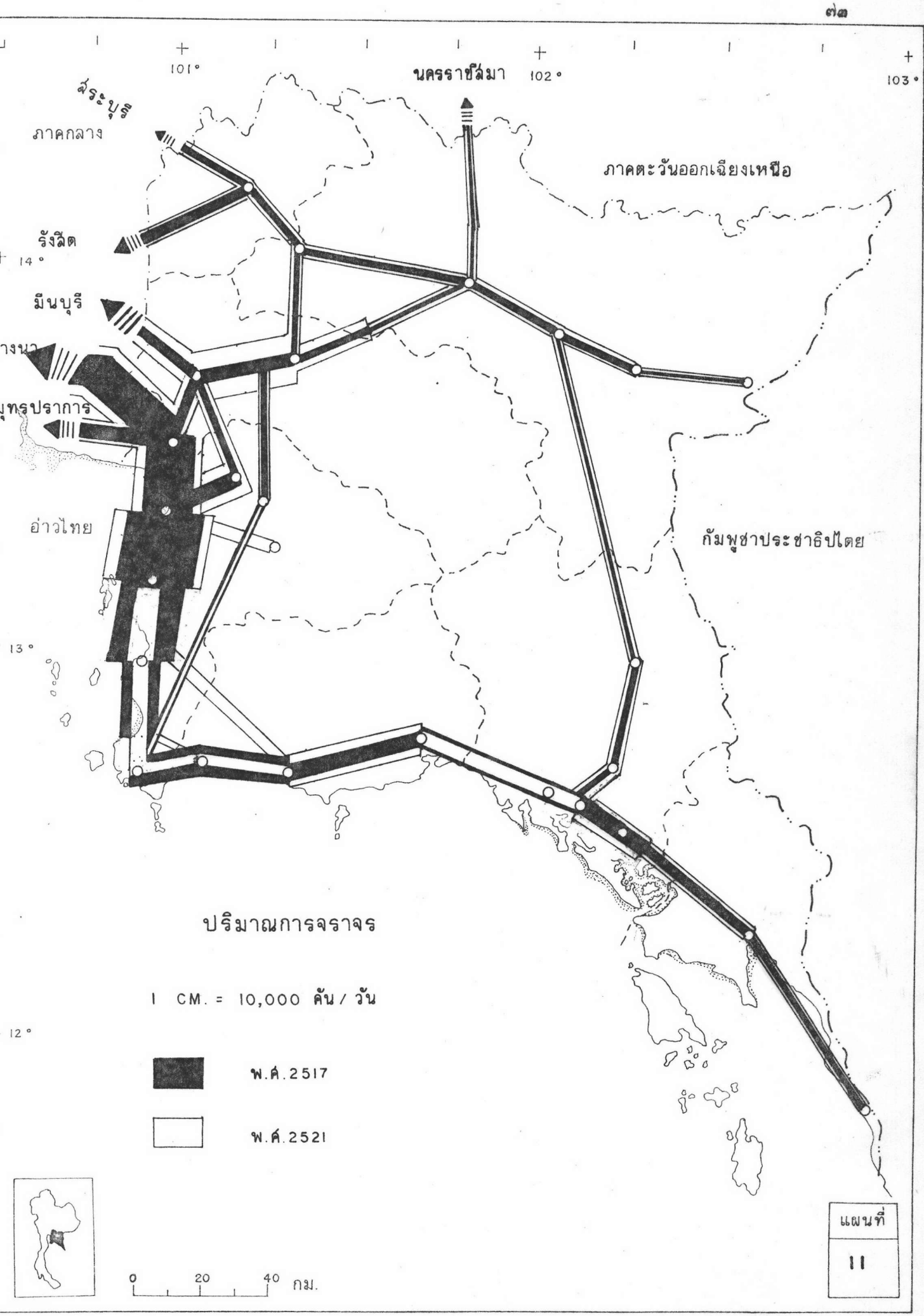
101°
นครราชสีมา
102°
103°
สระบุรี
ภาคกลาง
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
รังสิต
14°
มีนบุรี
างนา
มุทรปราการ
อ่าวไทย
กัมพูชาประชาธิปไตย
13°
ปริมาณการจราจร
1 CM. = 10,000 คัน / วัน
พ.ศ.2517
พ.ศ.2521
12°
0
20
40 กม.
แผนที่
11

ท่าเรือสำคัญอยู่ที่สัตหีบ ตำบลจุกเสม็ด เป็นท่าเรือของกองทัพเรือในการขนถ่ายน้ำมันและอาวุธทางทหาร และท่าเรือที่เขาบ่อยา อำเภอศรีราชา นอกจากนี้มีท่าเรือประมงที่ระยอง ท่าเรือที่สำคัญของประเทศคือท่าเรือคลองเตย มีปัญหาเนื่องจากตั้งอยู่ริมฝั่งน้ำที่ตื้นเขิน และมีสันดอนอยู่ปากน้ำ จึงมีโครงการขยายและสร้างท่าเรือน้ำลึกในภาคตะวันออกที่แหลมฉบัง อำเภอศรีราชา และขยายท่าเรือสัตหีบ ที่แหลมฉบังสร้างท่าเรือพานิชเพื่อการส่งออกสำหรับเรือที่กินร่องน้ำลึก ๑๔.๕ เมตร หรือขนาด ๑๒๐,๐๐๐ ตัน เข้าเทียบได้ ในระหว่างรอโครงการท่าเรือแหลมฉบัง จะทำการปรับปรุงท่าเรือสัตหีบซึ่งมีร่องน้ำลึก ๑๑ เมตร ขนาดบรรทุก ๕๐,๐๐๐ - ๘๐,๐๐๐ ตัน เข้าเทียบได้

๕.๒ <u>การชลประทาน</u> ภาคตะวันออกมีปัญหาเรื่องการกักเก็บน้ำบนผิวดิน ทั้งที่มีปริมาณฝนตกมากทั้งนี้เพราะลักษณะดินไม่อุ้มน้ำ มีการดูดซึมได้ง่าย การชลประทานที่มีอยู่ในภาคตะวันออกประกอบด้วยเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำที่สำคัญคือ

ก. เพื่อการอุปโภคบริโภค ได้แก่ อ่างเก็บน้ำบางพระ ใช้ทำประปาให้อำเภอศรีราชา ปริมาณความจุ ๑๑๐ ล้าน ลบ.เมตร อ่างเก็บน้ำบ้านบึงใช้สำหรับโรงงานน้ำตาล ความจุ ๑.๔ ล้าน ลบ.เมตร กำลังขยายเพิ่มอีก ๑.๐ ล้าน ลบ.เมตร อ่างเก็บน้ำมาบประชันเพื่อการประปาเมืองพัทยา ความจุ ๑๔.๘ ล้าน ลบ.เมตร อ่างเก็บน้ำพลูตาหลวงเพื่อการอุปโภคบริโภคในสนามบินอู่ตะเภาและสัตหีบ ความจุ ๒.๘ ล้าน ลบ.เมตร อ่างเก็บน้ำจุกเสม็ดสำหรับท่าเรือสัตหีบ ๐.๒๕ ล้าน ลบ.เมตร อ่างเก็บน้ำหนองค้อจังหวัดชลบุรี ๒๐.๐ ล้าน ลบ.เมตร อ่างเขาอีโต้จังหวัดปราจีนบุรี ความจุ ๒.๔ ล้าน ลบ.เมตร อ่างหนองชิงจังหวัดนครนายก ความจุ ๐.๐๘ ล้าน ลบ.เมตร

ข. เพื่อการเกษตรและป้องกันอุทกภัย ได้แก่อ่างเก็บน้ำคอกราย อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ความจุ ๕๘.๐ ล้าน ลบ.เมตร อ่างห้วยชันจังหวัดปราจีนบุรี ความจุ ๔.๓ ล้าน ลบ.เมตร อ่าวบ้านตะโก จังหวัดปราจีนบุรี ๑.๘๐ ล้าน ลบ.เมตร อ่างบ้านตาพระยา จังหวัดปราจีนบุรี ความจุ ๑.๕๐ ล้าน ลบ.เมตร อ่างบ้านโคคลานจังหวัดปราจีนบุรี ความจุ ๑.๕๐ ล้าน ลบ.เมตร อ่างเก็บน้ำเขาระกำ จังหวัดตราด ความจุ

๒๓.๐ ล้าน ลบ.เมตร [๑]

นอกจากนี้ยังมีโครงการที่ผ่านการสำรวจเบื้องต้นแล้วคาดว่าจะสร้างต่อไปในอนาคต เพื่อให้เพียงพอกับการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก และเพื่อการเกษตรกรรมและป้องกันอุทกภัยด้วย

๕.๓ ไฟฟ้าและโทรศัพท์ ไฟฟ้ามีขอบข่ายการบริการอยู่ในเมืองใหญ่ยังไม่กระจายเข้าไปในพื้นที่ชนบท การผลิตไฟฟ้าในภาคตะวันออกได้จากโรงจักรไฟฟ้าบางปะกง และมีสถานีย่อยที่อำเภอพนมสารคาม และอำเภอบางน้ำเปรี้ยวจ่ายไฟฟ้าให้กับฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี ชลบุรี นอกจากโรงจักรไฟฟ้าบางปะกงแล้วยังรับจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตโดยรับจากกรุงเทพด้วยสายส่งขนาด ๒๓๐ กิโลวัตต์ จากบางพลีถึงอ่าวไผ่ และสายส่งขนาด ๑๑๕ กิโลวัตต์ จากโรงไฟฟ้าบางปะกงถึงสถานีจ่ายไฟบางละมุง สัตหีบ ระยอง จันทบุรี สำหรับจังหวัดนครนายกรับกระแสไฟฟ้าจากปราจีนบุรี และจังหวัดตราดรับจากจันทบุรีและชลบุรี

โทรศัพท์ในภาคตะวันออกยังมีไม่ครบทุกชุมชน ส่วนใหญ่มีอยู่ในชุมชนที่สำคัญแต่มีโครงการขยายเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จังหวัดชลบุรีมีจำนวนเลขหมายมากที่สุด ๘,๖๐๐ เลขหมาย รองลงมาคือจันทบุรี ๑,๖๐๐ เลขหมาย ระยอง ๑,๔๐๐ เลขหมาย ปราจีนบุรี ๑,๐๔๐ เลขหมาย นครนายก ๘๐๐ เลขหมาย ตราด ๖๐๐ เลขหมาย สำหรับที่ศรีราชา พัทยา ระยอง สัตหีบ เป็นแบบอัตโนมัติสามารถติดต่อกับนอกเขตภาคและต่างประเทศได้โดยตรง

---

[๑] กองแผนงานและงบประมาณ กรมชลประทาน, โครงการชลประทานที่สร้างเสร็จแล้วถึงสิ้นปีงบประมาณ ๒๕๒๒ , (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายเผยแพร่และการพิมพ์ กรมชลประทาน, ๒๕๒๔) หน้า ๗๔ - ๘๐